

Lietuvos totoriai

Nr. 4-6 (125–127)

2009 m. balandis-rugsėjis

ISSN 1822–2072

Įrengta memorialinė lenta buvusioje Vilniaus Lukiškių totorių kapinių ir mečetės vietoje

DR. ADAS JAKUBAUSKAS

2009 m. birželio 10 d. ant Pusulaidininkų fizikos instituto pastato kampo (Vilnius, Goštauto g. 11) buvusių Lukiškių kapinių ir mečetės vietoje įrengta memorialinė lenta. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos vardu nuošir-

džiai dėkoju Motiejui ir Simui Jakubauskams už šią kilnią iniciatyvą, savo lėšomis įamžinant protėvių atminimą.

15 val. į lentos atidengimo ceremoniją susirinko Lietuvos totorių bendruomenės atstovai, Pusulaidininkų fizikos instituto darbuotojai, kiti garbingi svečiai. Ati-

(Nukelta į 2-ą psl.)



Memorialinė lenta

Enciklopedinio žinyno „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ pristatymas

Šių metų liepos mėn. „Aušros“ spaustuvėje Kaune buvo išleista knyga „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Visi šio įvykio nekantriai laukė dvejus metus. Liepos 23 d. 15 val. Vilniaus rotušėje knyga buvo pristatyta visuomenei. Lietuvos žiniasklaidoje ji buvo įvardyta kaip enciklopedinis žinynas.

Knygos autoriai – humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, filosofijos mokslų kandidatas, laikraščio „Lietuvos totoriai“ vyriausiasis redaktorius Galimas Sitdykovas, istorijos mokslų kandidatas, Rusijos valstybinio istorijos muziejaus (Maskva)

vyriausiasis mokslinis bendradarbis Stanislavas Duminas – papasakojo apie knygos tikslus ir uždavinius, žymių Lietuvos totorių vaidmenį Lietuvos, Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos ir kitų šalių, kuriose likimo valia jiems teko gyventi bei dirbti, istorijoje. Lietuvos totorių kilmės buvo

(Nukelta į 8-ą psl.)



Vilniaus rotušės salėje įvyko knygos pristatymas

Įrengta memorialinė lenta buvusioje Vilniaus Lukiškių totorių kapinių ir mečetės vietoje



Kalba Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, iš kairės – Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas



Lietuvos Seimo narys Kazimieras Uoka

(Atkelta iš 1-o psl.)

dengiant lentą įvyko mitingas, kuriame kalbėjo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro – muftiato valdybos pirmininkas, muftijus Romas Jakubauskas, Puslaidininkių fizikos instituto direktorius prof. Steponas Ašmontas, Lietuvos Respublikos Seimo narys Kazimieras Uoka, europarlamentaro, prof. Vytauto Landsbergio patarėjas Andrius Tučkus, Montvilo fundacijos pirmininkas Henrykas Sosnovskis, Tautinių bendrijų tarybos pirmininkas Vitalijus Karakorskis, Tautinių bendrijų tarybos koordinatorius Imantas Melianas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento atstovė Anastasija Ismailova, Šaulių sąjungos atstovas, Azerbaidžaniečių bendrijos pirmininkas Mahiras Gamzajevs, imamas Mustafa Gembickis.

Deja, tarybiniais metais valdžiai užkankstė kukli medinė mečetė ir kapinaitės. Prasidėjus Vilniaus plėtrai, 1968 m. mečetė ir kapinės buvo sunaikintos. Liudininkai matė, kaip šalia gyvenanti muedzino Chaleckio žmona bandė gelbėti paminklinius akmenis, išpirkdama juos iš darbininkų. Taip pat ne vienas žmogus liudijo, kad geriausi paminkliniai akmenys buvo vežami perkalti į įmonę Vilniuje, o dalis iš jų pateko į Rasų kapines ir iš jų vienoje nuokalnių sudėti laiptai.

Totorių Lukiškės – viena seniausių vietų, kur apsigyveno totoriai. Kai kurie istoriniai dokumentai teigia, kad totoriai čia įsikūrė dar XIV–XV a. 1559–1567 m. Lukiškės priklausė Izmailiui ir Tahatarui Kurmaševičiams, nuo kurių senelio Lukos, gyvenusio apie 1500 m. ir kilo vietovės pavadinimas.

Vėliau čia susiformavo Mečetės gatvė ir Mahometonų skersgatvis.

Per 1631 m. Jano Kierdiejaus totorių valdų reviziją Lukiškėse buvo 32 namai ir 192 gyventojai. 1715 m. čia gyveno 39 šeimos, 1777 m. – 97 gyventojai totoriai.

Dėl 1792 m. karo su Maskva Lukiškių gyventojų totorių skaičius smarkiai sumažėjo.

Apie Lukiškių totorių gyvenvietę ir ten buvusią mečetę 1558 m. keliaudamas į Meką ir Mediną Osmanų imperijos sultonui Suleimanui Šauniamam užsimena nežinomas veikalo „Risale – i Tatar – i Lech“ autorius. 1781 m. mečetės vidų piešė Pranciškus Smuglevičius, o išorę 1840 m. savo litografijoje pavaizdavo J. Ozemblovskis.

1859 m. vietos musulmonų bendruomenei priklausė 725 kvadratiniai siek-



Mitingo dalyviai

sniai žemės, prieš tai ji valdė dar vieną žemės sklypą, kuris buvo nusavintas 1842 m. statant Lukiškių kalėjimą.

Iš J. Ozemblovskio litografijos matyti, kad mečetė buvo kūginė, jos fasadas papuoštas 8 kolonomis, jos stogą vainikavo aštuonbriaunis minareto bokštelis su pusbėnuliu ir žvaigžde. Stogas buvo dengtas malksnomis. Priekinėje mečetės dalyje buvo dvejios durys į vyrų ir moterų pusę. Mečetė buvo perstatyta 1866–1867 m. Tuomet ji tapo panaši į gyvenamąjį namą su išsišovusiu bokšteliu – šešiabriauniu minaretu. Perstatant jos stogas padengtas skarda. Mečetė remonuota 1897, 1927, 1936 m. Šioje mečetėje savo maldose totoriai prisiminėdavo Didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą, čia buvo meldžiamasi už mirusį karalių Janą Sobieskį, už žuvusius totorius, dalyvavusius 1794 m. T. Kosciuškos sukilime. Šioje mečetėje 1812 m. buvo perskaitytas kreipimasis į totorius, kviečiantis suformuoti atskirą pulką Napoleono kariuomenėje, 1916 m. meldžiamasi už Voluinėje žuvusį totorių tautos didvyrį Aleksandrą Sulkevičių, pirmąjį Krymo Liaudies Respublikos premjerą generolą Maciejų Sulkevičių, bolševikų sušaudytą 1920 m. liepos 15 d. Baku. Šioje mečetėje XX a. pradžioje lankėsi Krymo totorių švietėjas, laikraščio „Terdžiuman“ (Vertėjas) redaktorius Ismailas Gasprinskis.

XVII–XVIII a. Lukiškėse gyveno Bairulevičiai, Bielickiai, Abramovičiai, Aleksandrovičiai, Jakubovskiai, Makovickiai, Safarevičiai, Niedzvieckiai, Snarskiai, Siuniekievičiai ir kt.

Prisiminkime Lukiškių dvasininkų – imamų pavardes:

1663–1683 m. – Chasienis Aleksandrovičius

1695 m. – Chasienis Rasmusas

1723 m. – Chasienis Safarevičius

1784 m. – Mustafa Abramovičius

1820 arba 1830 m. – Davidas Danielius Šablovskis

1829 m. – Mustafa Bairulevičius

1838–1841 m. – Aleksandras (Bekiras?) Jakubovskis

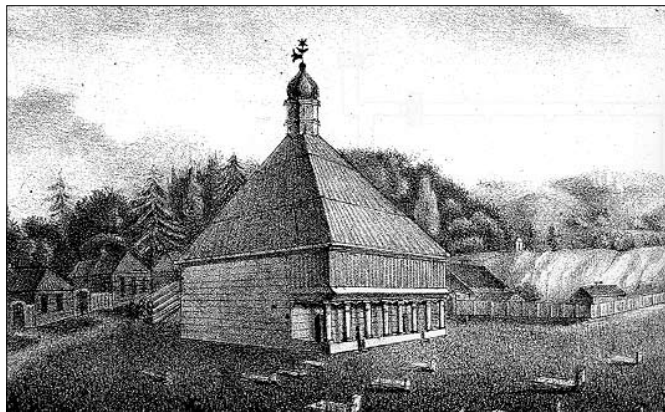
1854–1893 m. – Mustafa Bogdanovičius

1893–1922 m. – Juzefas Chaleckis

1920 m. – Maciejus Bairulevičius (laikiniai)

1922–1946 m. – Ibrahimas Smaikevičius

Lukiškių kapinėse buvo palaidoti Achmatovičiai, Asanovičiai, Baranovskiai, Čainskiai, Kričinskiai, Sobolevskiai ir daugelis kitų giminių. Šiose kapinėse amžinojo poils-



Senoji Vilniaus mečetė



Naujoji Vilniaus mečetė 1910 metais

sio vietą rado generolas Aleksandras Maliušickis–Ulanas.

Šios memorialinės lentos įrengimas yra pirmas žingsnis įamžinant Vilniaus Lukiškių atminimą. Tikimės, kad Vilniaus miesto savivaldybė suras galimybę pastatyti memorialą buvusių kapinių ir mečetės vietoje. Norėčiau atkreipti Lietuvos totorių bendruomenės ir mūsų šalies visuomenės dėmesį, kad tarybiniais metais panašaus likimo sulaukė ir daugiau totorių kapinių Vilniaus apylinkėse, kurių atminimą taip pat reikia įamžinti, – Kozaklarai, Liudvinavas, Melekonys ir Merešlėnai...

Nemėžio mečetė 1684, 1909, 2009 metais

ELENA GAIDAMAVIČIENĖ

Vilniaus rajono centrinės bibliotekos
Nemėžio filialo vyresnioji
bibliotekininkė

Domėdamasi Lietuvos totorių istorija, iš įvairių istorinių šaltinių ir gyventojų apklausų rinkdama medžiagą, pradėjau geriau pažinti totorių tradicijas ir papročius, taip mažai žinomus mums, katalikams. Esu surinkusi nemažai medžiagos apie totorių apgyvendinimą Nemėžyje, jų buitį ir kultūrinį, religinį gyvenimą dabar. Tai kraštotyriniai darbai „Nemėžio totoriai“, „Odė totoriškai

prigimčiai“, „Nemėžio totoriai švenčia 600 metų jubiliejų“, „Tiškevičiaus dvaro rūmai ir arklidės“. Šiuos darbus jau galima rasti internete. Malonu, kad jais domisi Nemėžio gyventojai, mokiniai, Vilniaus pedagoginio universiteto studentai.

Šiais metais švenčiant Lietuvos var-
do 1000-metį, norėčiau trumpai skaitytojams priminti apie totorių apgyvendinimą Nemėžyje. Mes didžiuojamės savo krašto praeitimi, iki mūsų dienų išlikusia nuostabia istorija, dvasia. Kaip teigiama senose kronikose, Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto valia 1397 m. Nemėžio kaime buvo įkurdinti toto-

riai su teise išpažinti islamo tikėjimą. Per ilgus amžius totoriai pamiršo gimtąją kalbą, tačiau tikėjimą ir kultūrą visada puoselėjo, nors istorijos suirutės jų nelepino. Tinkamas pavyzdys – Nemėžio mečetė pastatyta 1684 m. 1909 m. ji sudegė, tais pačiais metais pastatyta dabartinė, kuri yra įtraukta į LR kultūros paminklų sąrašą (inv. nr. ATV 796). Todėl labai aktualu dvigubo jubiliejaus proga pristatyti mečetę visuomenei. Ji puošia Nemėžio gyvenvietę ir ištikimai tarnauja vietos totoriams.

Didžiausias dvasinis penas Lietuvos totoriams yra Koranas – tikėjimo ir vil-

(Nukelta į 5-ą psl.)

RAIŽIUOSE Į BŪSIMO PAMINKLO VYTAUTUI DIDŽIAJAM IR ŽALGIRIO MŪŠIUI PAMATUS ĮLEISTA KAPSULĖ

Lietuvių ir totorių draugystę liudys laiškas ateities kartoms ir paminklas

Raižiuose – vienoje seniausių Lietuvos totorių gyvenviečių – rugsėjo 4 d. vyko didelė šventė. Jos metu į būsimo paminklo Vytautui Didžiajam ir Žalgirio mūšiui pamatus įleista kapsulė su laišku ateities kartoms.

SAULĖ PINKEVIČIENĖ

Šalia paminklo – unikalus saulės laikrodis

Paminklo kapsulė, kurioje yra laiškas su svarbiausiomis lietuvių ir totorių istorijos datomis, atspindinčiomis šėšių šimtų metų bendrą istoriją, į būsimo paminklo pamatus įmūrijo Seimo Pirmininkas Arūnas Valinskas ir Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondo pirmininkas alytiškis Motiejus Jakubauskas.

Paminklas Vytautui Didžiajam Raižių kaime turėtų iškilti kitąmet, kai Lietuva minės istorinio Žalgirio mūšio 600-ąsias metines. Tai yra labai prasminga, nes būtent šiame mūšyje kartu su lietuviais kovėsi ir totoriai. Inicatyvos statyti paminklą ėmėsi Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga ir 2008 metų rugpjūtį įsteigė paminklo pastatymo fondą, kuriam galima aukoti ir šiuo metu.

Daugiau nei penkių metrų aukščio granitinis paminklas, kurio autorius vilnietis skulptorius Jonas Jagėla, turėtų įprasminėti bendrą lietuvių ir Lietuvos totorių istoriją. Šalia paminklo atsiras dar vienas unikalus statinys – saulės laikrodis. Jis rodytų Raižių ir Griunvaldo, kur vyko Žalgirio mūšis, laiką. Prietaisą dovanavo Kauno technologijos universiteto Elektrotechnikos ir valdymo inžinerijos fakulteto Taikomosios elektronikos katedros vyresnysis administratorius Jonas Navikas, nuo seno besidomintis saulės laikrodžiais.

Tautų draugystės simbolis

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas, fondo valdybos narys dr. Adas Jakubauskas susirinkusiesiems trumpai priminė totorių ir lietuvių bendros istorijos datas, kurioms įprasminėti ir skirtas paminklas. Postamentas buvo pašventintas katalikų ir musulmonų maldomis.

„Sovietmetis sugriovė bendruomeniško gyvenimo Raižiuose svarbą, čia gyvenę totoriai pasklido po visą Lietuvą, taigi tą bendruomeniškumą dabar turime atgaivinti“, – kalbėjo A. Jakubauskas, primindamas, kad Raižiai nuo seno vadinami Lietuvos totorių Meka.

„Nėra mažų tautų, yra tik negausios“, – Seimo Pirmininkas A. Valinskas taip pat akcentavo bendruomeniškumą, ragindamas kiekvieną išgyventi asmeninius Žalgirio mūšius ir padėti ant bendro aukuro – tikėti bendruomeniškumu.

„Jei reikės, esu pasiruošęs padėti finansiškai“, – paminklo statytojus užtikrino A. Valinskas.

Pasidžiaugti iniciatyva Raižiuose statyti paminklą Vytautui



Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondo pirmininkas Motiejus Jakubauskas ir LR Seimo pirmininkas Arūnas Valinskas į būsimo paminklo Vytautui Didžiajam ir Žalgirio mūšiui pamatus įleidžia kapsulę su laišku ateities kartoms.

Didžiajam ir įprasminėti Žalgirio mūšio jubiliejų, be Seimo Pirmininko, atskubėjo keturi Seimo nariai, Alytaus apskrities ir rajono vadovai, Kultūros paveldo departamento Alytaus teritorinio padalinio vadovas Vytautas Kolesnikovas, Lietuvos šaulių sąjungos atstovai, kiti garbūs svečiai. Gausiame stebėjusiųjų ceremoniją būryje – ir vietos gyventojai, kuriems ši diena buvo tikrai ypatinga.

„Paminklo Vytautui Didžiajam nestatome nei totoriams, nei lietuviams – jis skirtas visiems kaip tautų draugystės simbolis, įprasminantis ilgametę bendro tautų gyvenimo vienoje valstybėje patirtį“, – teigia vienas paminklo sumanytojų, totorių paveldo puoselėtojas M. Jakubauskas.

Zitos Stankevičienės ir Galimo Sirdykovo nuotr.



Kalba paminklo autorius skulptorius Jonas Jagėla

2010 m., kai Lietuva minės 600-ąsias Žalgirio mūšio metines, Raižiuose bus pastatytas paminklas kunigaikščiui Vytautui Didžiajam, Lietuvos totorių globėjui.

Mieli tautiečiai, kiekvieno Lietuvos totoriaus pareiga paremti šią kilnią iniciatyvą! Visi paaugoję paminklui bus įrašyti į paminklo pastatymo Garbės knygą bei paskelbti laikraštyje „Lietuvos totoriai“. Asmenų, kurie paaugos didesnes sumas, pavardės bus iškalts paminklo postamente.

Vytauto Didžiojo paminklui Raižiuose prašome aukoti:
LT 634010040900309307,

DnB NORD banko Alytaus skyrius

Vytauto Didžiojo paminklo Raižiuose pastatymo fondas
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Informaciją suteiks Vytauto Didžiojo paminklo Raižiuose pastatymo fondo pirmininkas Motiejus Jakubauskas, tel. (8 699) 8 05 18.

Nemėžio mečetė 1684, 1909, 2009 metais

(Atkelta iš 3-io psl.)

ties šaltinis. Religinis centras yra mečetė. Lietuvos totorių tikėjimas nepersekiotas, tačiau būta apribojimų, kurie totorius labai skaudino. Aš esu liudininkė, kad 1977 m. Nemėžio mečetėje buvo įkurtas muziejus, bet jis gyvavo neilgai – totoriai mečetę atsikovojo. Atgavus Lietuvos nepriklausomybę, prasidėjo dvasinis totorių pakilimas.

Remdamiesi Koranu, Lietuvos totoriai viena svarbiausių musulmonų pareigų laiko labdarą, išmaldos dalijimą, paramą vargšams, našlaičių bei senelių globą. Anot Korano, gerais darbais galima pelnyti Dievo malonę. Vienas iš Nemėžio totorių – Aleksandras Iljasevičius – dalį turto skyrė labdarai. Vietiniai gyventojai pasakojo, kad Aleksandras Iljasevičius buvo nuvykęs į Meką, o tai galėjo sau leisti tik turtingas žmogus. Jis mirė 1925 m., būdamas 72 metų, palaidotas Nemėžio totorių kapinėse šalia mečetės.

Renkant medžiagą kraštotyros darbams, daug kalbėta su vietos gyventojais, buvo užrašomi jų prisiminimai, surinkta daug nuotraukų. Čia norėčiau prisiminti įdomų žmogų – kunigaikštienę Zofiją Kričinską. Jos tėvas, jau minėtasis Aleksandras Iljasevičius – Nemėžio globėjas. Buvusi kunigaikštienė gimė 1881 m. sausio 31 d., mirė 1983 m. vasario 20 d.. Pažinojau ją asmeniškai. Būdama 100 metų ji skaitė knygas be akinių, buvo Nemėžio bibliotekos skaitytoja. Nešiojau jai knygas į namus. Nemėžio biblioteka, apylinkės darbuotojai sveikino gerbiamą poniją Zofiją



su 100 metų jubiliejumi. Jos vaikystė prabėgo turtingoje aplinkoje. Vėliau ji ištėkėjo už kunigaikščio Kričinskio, pati turėjo namų Vilniuje. O Nemėžyje, kur tarybiniais metais buvo bandomojo sodo žemė, žmonės mena, anksčiau stovėjus gražų dvarą su balkonais, ūkiniais pastatais, puikiai sutvarkytu kiemu ir gėlynais. Vykstant kolektyvizacijai, Kričinskių žemė ir visas turtas paimtas į kolūkį. Ponia Zofija buvo priversta dirbti sąskaitininke kolūkyje, parduotuvėje. Vietos gyventojai prisimena, kad jaunystėje ji skambino pianinu, buvo labai išsilavinusi, aukštos kultūros moteris. Gyvenimo saulėlydį sutiko skurde. Niekada nepasakojo savo jaunystės prisiminimų. Turbūt buvo sunku prisiminti tai, kas prarasta.

Zofija Kričinska rėmė Nemėžio totorių mečetę pinigais, iki kolektyvizacijos buvo skyrusi bendruomenei žemės, apmokėdavo su mečete susijusias išlaidas. Jos palikai ilsisi Nemėžio totorių kapinėse.

Šalia Minsko plento, 8 km į pietryčius link Vilniaus, yra Nemėžis – gyvenvie-

tė, kurioje senovėje stovėjo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto vasaros rezidencija. Dabar čia seniūnijos valdos. Įdomi Nemėžio istorija. Toje vietoje, kur stovėjo Vytauto Didžiojo pilis, grafas Tiškevičius XIX a. pastatė klasicistinius dvaro rūmus.

2008 m. rugpjūčio mėnesį Nemėžio totorių bendruomenės pirmininku buvo išrinktas Tairas Kuznecovas. Anksčiau Nemėžio totorių bendruomenė buvo Vilniaus krašto totorių bendruomenės skyrius. Dabar tai nepriklausoma organizacija. Pasak Tairo Kuznecovo, Nemėžio totorių bendruomenė turi užimti deramą vietą visuomenėje. Jis tikisi sulaukti svarios pagalbos ir iš valstybės. Pirmininkas norėtų, kad Nemėžiui būtų suteiktas Vytauto Didžiojo vasaros rezidencijos statusas.

Minint Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį, Nemėžio totorių bendruomenė švęs dvigubą Nemėžio mečetės jubiliejų: pirmosios – 325 metų ir dabartinės – 100 metų. Šio projekto iniciatorius ir vadovas – Tairas Kuznecovas. Projekte taip pat dalyvauja Vilniaus universiteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė Galina Miškinienė. Tikimasi pagalbos iš Nemėžio seniūno V. Sipovičiaus, bibliotekos darbuotojų.

Su gražiu jubiliejumi Lietuvos žmonės! Linkime Lietuvos totoriams, nuostabiai tiurkų genties šakelei, papuošusiai Lietuvos istoriją, pelniusiai vietinių žmonių pagarbą ir pasitikėjimą, gavusiai teisę Lietuvą vadinti Tėvyne, daug sveikatos, džiaugsmo. Linkime ir toliau įnešti svarų indėlį į Lietuvos istoriją, kultūrą bei dvasinį gyvenimą.

Gerbiami tautiečiai,

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga ir restoranas „Čingischanas“ maloniai kviečia Jus dalyvauti Kurban bairam šventėje, kuri vyks **2009 metų gruodžio 5 dieną (šeštadienį) 13 valandą**, Vilniaus karininkų ramovėje, Pamėnkalnio g. 13. Važiuoti 1, 7, 3 troleibusais iki sustojimo „Pamėnkalnis“.

Renginio programoje:

13.00 val. – Koncertas, filmo peržiūra apie Kurban bairam šventės prasmę

15.00 val. – vaišinimasis kazachišku plovu, tautinė vakaronė, diskoteka jaunimui

Laukiame Jūsų šioje šventėje!

Įėjimas į renginį 10 litų. Vaikams iki 16 metų – 5 litai. Visos surinktos lėšos bus skirtos laikraščio „Lietuvos totoriai“ leidimui.

Pasiteirauti: Adas Jakubauskas, tel.: 8 682 72 328

Gerbiami tautiečiai, **Kurban bairamo proga 2009 m. lapkričio 27 d.** kviečiame Jus atvykti į Nemėžį, kur iškilmingai bus paminėtas pirmosios Nemėžio mečetės 325 metų ir dabartinės mečetės 100 metų jubiliejus.

Renginio programa:

10 val. – šventinė malda mečetėje,

12 val. – mokslinė-praktinė konferencija,

14 val. – totorių kultūros pristatymas ir koncertas,

15 val. – vaišės, neformalus bendravimas.

Ypač lauksime tų, kurių bendruomenės neturi mečetės.

*Nemėžio totorių bendruomenė
Nemėžio totorių bendruomenės pirmininkas
Tairas Kuznecovas*

Kęstutis Zenonas ŠAFRANAVIČIUS: „VISUS KVIEČIAME DALYVAUTI BENDRUOMENĖS VEIKLOJE“

GALIMAS SITDYKOVAS

2007 m. birželio mėn. Kauno apskrities Lietuvos totorių bendruomenės pirmininku buvo išrinktas Kęstutis Zenonas Šafranavičius. Jis mielai sutiko atsakyti į mūsų korespondento klausimus.

Tradicinis prašymas: papasakokite apie save...

Gimiau 1960 m. liepos 7 d. Petro ir Felicijos Šafranavičių šeimoje. Baigęs Kauno 26-ąją vidurinę mokyklą, 1978 m. įstojau į Kauno politechnikos institutą, tuo metu vadintą Antano Sniečkaus vardu. 1983 m. įgijau inžinieriaus statybininko kvalifikaciją. Mano specializacija – šiluminė energetika. Gavau pasiskyrimą ir trejus metus dirbau Elektrėnų profesinėje technikos mokykloje vyresniuoju meistru, po to inžinieriumi projektuotoju AB „Pramprojekta“, o paskutinius 16 metų – UAB „Manfula“ direktoriaus pavaduotoju.

Papasakokite apie tėvus...

Mama Felicija Bagdanavičiūtė (herbas Niezgoda) gimė Alytaus rajone Bazorų kaime. Išpažino islamą. Mamos prosenelė Rozalija Janušauskaitė (herbas Dąbrowa) buvo žymaus generolo Ipolito Januševskio sesuo. Pagal motinos liniją mane riša giminystės saitai su Chazbijevičiais, Baranauskais. Protėviai buvo kariai ir dvasininkijos atstovai. Raižių mečetės imamas buvo mamos brolis Danielius Makulavičius. Tėvas Petras Šafranavičius – senos totorių giminės palikuonis. XVIII a. pabaigoje jo prosenelis Kazimieras Šafranavičius tarnavo IV priešakinės sargybos pulke, kuriam vadovavo generolas Juzefas Beliakas. XIX a. pradžioje tėvo protėviai perėjo į katalikų tikėjimą. Šafranavičių herbas – Przyjaciół.

Mūsų šeimoje buvo švenčiamos ir musulmoniškos, ir katalikiškas religinės šventės, nepamiršamos tautinės tradicijos. Nuo jaunų dienų domėjausi savo šeimos šaknimis, rinkau informaciją, kūriau genealoginį medį. Istorija visuomet buvo didžiausias mano hobis.

Kas paskatino įsijungti į totorių bendruomenės veiklą?

2006 m. Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas pasiūlė rinkti eksponatus parodai „Lietuvos totoriai – kariai“. Su džiaugsmu sutikau ir paprasčiau giminių



relikvijų šiai parodai. Makulavičių, Janušauskų šeimos paskolino senus čamailus (maldaknyges), originalią generolo I. Januševskio nuotrauką. Ekspozicija buvo įspūdinga. Tokia reikšminga paroda, skirta Lietuvos totoriams, organizuota pirmą kartą.

Tuo metu buvęs LTBS ir Kauno apskrities Lietuvos totorių bendruomenės pirmininkas Jonas Ridzvanavičius pakvietė mane dalyvauti bendruomenės veikloje. Jis pasiūlė man dalyvauti pirmininko rinkimuose. Neskubėjau priimti sprendimo. Tariausi su Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku Adu Jakubausku, kitais aktyviais bendruomenės nariais. Norėjau išsiaiškinti, kuo būsiu naudingas organizacijai, ar tam nekludys mano išpažįstamas katalikų tikėjimas?

Supratau, kad religinius klausimus sprendžia Kauno musulmonų bendruomenė, vadovaujama Kauno mečetės imamo Romo Jakubausko, dabar tapusio Lietuvos musulmonų muftiu. Kauno apskrities totorių bendruomenės tikslas buvo organizuoti kultūrinius renginius, atgaivinti meninę saviveiklą. Turiu didelį organizacinio darbo patyrimą, pamaniau, kad būsiu naudingas bendruomenei.

Kaip sakoma, pradžia būna sunki. Kokia ji buvo? Kaip sekasi vykdyti numatytus planus?

Pirmiausia reikėjo sutvarkyti dokumentus, gauti paramos gavėjo statusą. Be pinigų neįmanoma jokia veikla.

Kitas žingsnis buvo projektų ruošimas į valstybinius ir kitus fondus, tarp jų – į Kultūros ministeriją, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą, Kauno savivaldybės Kultūros skyrių. Atsirado asmenų, pervedusių bendruomenei 2 procentus nuo sumokėtų mokesčių.

Per dvejus metus pasisekė atkurti totorių vaikų folklorinį ansamblį „Leisen“, va-

dovaujamą Natalijos Jackevičienės. Vaikai dalyvavo 2008 m. Kauno miesto kultūros dienos, 2009 m. – tautų festivaliuose „Kultūrų tiltai“, VIII tautinių mažumų vaikų sekmadieninių mokyklų festivalyje, Lenkijos totorių saviveiklos kolektyvų festivalyje.

Įvairių tautų kultūrų centre buvo organizuota fotografijų paroda, Kauno miesto muziejuje totorių bendruomenė buvo pristatyta visuomenei. Čia taip pat veikė nuotraukų paroda, koncertavo mūsų jaunieji artistai. Renginio svečiai pasivaišino totorių nacionaliniais patiekalais.

Vaikams organizuojamos naujametės eglutės, per kurias įteikiamos dovanėlės, vyksta vakarai, skirti bendruomenės nariams. Tapo tradicija organizuoti šachmatų turnyrus Romualdai Makaveckui atminti.

Mūsų bendruomenė parėmė enciklopedinio žinyno „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“, išėjusio liepos pradžioje, leidimą. Gavome 150 šios knygos egzempliorių. Visi, parėmę mūsų bendruomenę, gaus dovanų šią knygą.

Norėdami pritraukti jaunimą, organizavome Karo istorijos klubą, pavadintą generolo Juzefo Beliakio, IV priešakinės sargybos pulko vado, vardu. J. Bieliakas – vienas pirmųjų totorių Lenkijos ir Lietuvos valstybės kariuomenėje gavęs generolo laipsnį. Jis buvo T. Kosciuškos sukilimo dalyvis.

Kviečiame visus aktyviai dalyvauti bendruomenės bei Karo istorijos klubo veikloje.

Karo istorijos klubas? Tai įdomu. Papasakokite daugiau.

Pirmąjį „kovinį“ krikštą klubo nariai gavo istoriniame inscenizuotame mūšyje, skirtame Tado Kosciuškos 1794 m. sukilimui atminti. Kauno senamiestyje buvo suvaidinta batalija tarp sukilėlių ir caro kariuomenės. Klubo nariai taip pat dalyvavo inscenizuotame sukilėlių ir caro karių mūšyje Varšuvos Kobylkos priemiestyje.

Klubui dabar priklauso 7 bendruomenės nariai, 6 jau turi ulonų uniformas ir kardus. Klube daugiausia dalyvauja jaunimas, vadinasi, tikslas pasiektas.

Mūsų klubo nariams buvo didžiulė garbė dalyvauti Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės inauguracijoje Daukanto aikštėje priešais Prezidentūrą, taip pat Lietuvos vardo tūkstantmečio paminėjimo iškilminguose renginiuose.

Manau, kad bus naudinga klubo nariams susitikti su istorikais – taip jie geriau susipažins su Lietuvos totorių karine istorija bei tradicijomis. Šiais metais planuojame dalyvauti dviejose – trijose istorinėse karinėse inscenizacijose. Birželio mėn. jau įvyko renginys Deltuvos miestelyje Ukmergės rajone. Kitas renginys rudenį planuojamas Lenkijoje. Esame pakviesti į Lietuvos karo istorijos klubų suvažiavimą. Glaudžius ryšius užmezgėme su Krašto apsaugos ministerija, Vytauto Didžiojo karo muziejumi, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, kurie kviečia į įvairius renginius. Galima tvirtinti, kad mūsų protėviai buvo pirmieji LDK pasieniečiai. Šių laikų Valstybės sienos apsaugos tarnybos valdžia tai žino, todėl su susidomėjimu kviečia mus.

Kokie Jūsų ateities planai?

Šių metų rudenį Kauno miesto muziejuje organizavome etnografinę parodą. 2010 m. buvusių totorių kapinių vietoje šalia Kauno mečetės planuojame pastatyti atminimo akmenį. Būtų gerai sužinoti čia palaidotų totorių pavardes. Ateinančiais metais planuojame atminimo akmenį pastatyti Kaišiadorių totorių kapinėse.

Šiais metais išleidome atviruką su Kauno mečetės atvaizdu. Ateinančiais metais norime išleisti knygėlę apie Kauno apskrities totorių bendruomenę.

Kultūrinė veikla bendruomenei yra svarbiausia. Ji vienija visus Lietuvos totorius, taip pat žmones, turinčius totoriškų šaknų ar kraujo, nepriklausomai nuo tikėjimo. Vedybos su kitataučiu nėra kliūtis dalyvauti bendruomenės darbe. Tačiau kai kuriems totoriams trūksta savitarpio tolerancijos ir pakan-

tumo, vadovaujamosi asmeninėmis ambicijomis. Dalelė totorių, save laikančių grynakraujais, neina į mūsų renginius. Pabrėžiu: kviečiu visus tautiečius dalyvauti bendruomenės veikloje.

Panaši situacija buvo Alytuje, Vilniuje. Nepriklausomybės metais aktyvumas buvo gana aukštas, o vidinis skaldymas stipriai sumažino jį.

Lietuvos totoriai laiko save bajorais, todėl turėtų atitinkamai elgtis – rūpintis bendrais interesais, būti geranoriški, garbingi bei aukštos moralės.

Linkiu visų totorių bendruomenių atstovams susėsti prie stalo ir, pasikvietus socialinių ir humanitarinių mokslų specialistus, numatyti tolimesnės veiklos perspektyvas 10–20 metų į priekį.

Dėkoju Jums už pokalbį ir linkiu sėkmės visuomeninėje veikloje.

Jonas ir Felicija Radlinskai pripažinti Pasaulio Tautų Teisuoliais 2000 m.

DR. ADAS JAKUBAUSKAS

Jonas ir Felicija Radlinskai su trimis savo dukterimis Elena, Rože bei Maryte gyveno Alytaus rajone, Butrimonių valsčiuje, Raižių kaime. Jonas Radlinskas nuomojo žemę ir vos galėjo išmaitinti savo šeimos narius. Deja, šios šeimos laukė daug didesni išbandymai nei kasdieniniai nepritekliai. 1942 m. rudenį į Radlinskų duris pasibeldė Butrimonių prekybininko, mėsos parduotuvės savininko dukterys Dora ir Šifra Reznikaitės. Prieš 1941-ųjų rugsėjo 9-ąją, kai buvo iššaudyti visi Butrimonių miestelio žydai, seserys Reznikaitės pabėgo ir, nuolat kentėdamos alkį, vaikščiojo iš kaimo į kaimą, slapstėsi pas valstiečius, kartais gaudamos prieglobstį kelioms dienoms, kartais porai mėnesių. Drabužiai, kuriuos jos dėvėjo, pavirto į skarmalus. Jonas ir Felicija Radlinskai Reznikų šeimą pažinojo dar prieš karą, todėl jiems buvo skaudu girdėti, kad iš didelės šeimos liko tik Dora ir Šifra.

Jonas ir Felicija Radlinskai pasigailėjo pabėgėlių ir sutiko jas paslėpti. Merginos slapstėsi įvairiose sodybos vietose – namo rūsyje, palėpėje, kluone, vasarą kartais slėpdavosi laukuose, šieno kūgiuose. Buvo iškasta duobė-slėptuvė ir kambaryje, po lova, kur Dora-Elenutė ir Šifra-Rožitė slėpdavosi iškilus netikėtam pavojui. Felicija išmokė merginas siūti, kad, ištisas dienas praleisdamos slėptuvėje, turėtų kuo užsiimti. Kai Radlinskų šeima susirinkdavo vakarienei, būdavo užtrau-



Po apdovanojimo ceremonijos Jono ir Felicijos Radlinskų vaikaičiai Violeta Jakubauskienė, Liucija Kalkauskienė bei Danielius Bagdanavičius su Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi.

Džojos Gundos Barysaitės nuotrauka

kiamos užuolaidos ir prie stalo kartu sėsdavo ir Dora su Šifra. Gyvendamos pas Radlinskus, 1944-ųjų rugpjūtį Dora ir Šifra sulaukė išlaisvinimo. Pradžioje jos trumpam sugrįžo į savo namus Butrimonyse, vėliau apsigyveno Kaune. Dora Reznikaitė-Lipkovičienė Kaune gyvena ir dabar, o jos sesuo Šifra Reznikaitė (vėliau Eidelmanienė) 1970 m. emigravo į Izraelį, kur gyveno iki savo gyvenimo pabaigos. Abi seserys visą gyvenimą palaikė ryšius su savo gelbėtojais.

2008 m. rugsėjo 18 d. Vilniuje, Lietuvos Respublikos Prezidento rūmuose, Lietuvos Respublikos prezidento dekretu

Žuvančiųjų gelbėjimo kryžiumi buvo apdovanoti asmenys (arba jų palikuonys), kurie nepaisydami mirtino pavojaus sau ir šeimai Antrojo pasaulinio karo metais gelbėjo žydų tautybės žmones nuo nacių genocido. Tarp apdovanotųjų – Lietuvos totoriai Jonas bei Felicija Radlinskai (po mirties) bei jų duktė kaunietė Elena Asanavičienė. Atsiimti šio garbingo apdovanojimo į Lietuvos Respublikos Prezidento rūmus atvyko apdovanotųjų giminaičiai – Jono bei Felicijos Radlinskų vaikaičiai Violeta Jakubauskienė, Liucija Kalkauskienė bei Danielius Bagdanavičius.

Enciklopedinio žinyno „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ pristatymas

(Atkelta iš 1-o psl.)

didžiulė karo vadų plejada, Nobelio premijos laureatas Henrikas Senkevičius, mokslininkas ekonomistas, sociologas Michailas Tuhana Baranovskis, žymus architektas Stepanas Kričinskis, profesorius Osmanas Achmatovičius. Darbas, aprašant žymių žmonių veiklą, nebuvo beprasmiškas.

Išanginiame knygos straipsnyje „Knyga apie protėvių žygdarbius“ paaiškinta, jog Lietuvos totoriai – unikali etninė grupė, apsigyvenusi Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje daugiau nei prieš 600 metų. Terminas „Lietuvos totoriai“ sinonimai – „Lenkijos totoriai“, „Lietuvos ir Lenkijos totoriai“. Dabartinėje Baltarusijos teritorijoje gyvenantys Lietuvos totoriai atitinkamai yra vadinami „Baltarusijos totoriais“. Jie taip pat giminingi Lietuvos totoriams, kadangi kuriantis LDK, o vėliau jai klestint, Baltarusijos Respublikos teritorija buvo sudėtinė viduramžių Lietuvos dalis.

Lietuvos totorių etninės grupės formavimosi istorinį kontekstą paaiškina knygos bendra autorių moksliniai straipsniai: Stanislavo Dumino „Lietuvos totoriai – šeši istorijos šimtmečiai“ ir A. Jakubausko „Lietuvos totoriai vakar ir šiandien“.

Knygoje surinkta apie šimtas žymių Lietuvos totorių, palikusių pėdsaką istorijoje ir kultūroje, biografijų.

Anot autorių, tai tik ledkalnio viršūnė ir kitą leidimą planuojama išleisti ateinančiais metais – minint Žalgirio mūšio 600-ąsias metines. Greta lietuvių ir lenkų, mūšyje aktyviai dalyvavo totorių raiteliai, vadovaujami caraičio Dželal-ad-Dino. Antrajame leidime žymių Lietuvos totorių biografijų, kurių žygdarbiais didžiųjų padvigubės.

Renginyje dalyvavo Lietuvos Respublikos pareigūnai, Rusijos Federacijos nepaprastasis ir įgaliojasis ambasadorius Lietuvoje Vladimiras Čchikvadzė, Kazachstano Respublikos nepaprastasis ir



Valdo Kopūsto nuotrauka

įgaliojasis ambasadorius Lietuvoje Galimžanas Koišybajevs, Lenkijos Respublikos ambasados Lietuvoje ministrė patarėja Eva Anna Figel, žymus lietuvių mokslininkas, akademikas Leonardas Sauka, totorių visuomenė, kitų tautinių bendruomenių atstovai, Vilniaus miesto gyventojai.

Pristatyme kalbėję Lietuvos mokslo ir visuomenės atstovai puikiai įvertino knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“, išreiškė įsitikinimą, kad ji įneš svarų indėlį formuojant pozityvų totorių

tautos įvaizdį, taps informacijos šaltiniu apie Lietuvos totorių istorinį ir kultūrinį paveldą. Leidinys skirtas mokslininkams, žurnalistams, rašytojams ir dideliame skaitytojų ratui.

Knygos pristatymą papuošė puikiai atliktos arijos ir romansai, totorių, lietuvių, rusų vokalinė muzika. Renginyje dainavo žinomi solistai Lilija Gubaidulina ir Tomas Vaitkus. Renginį vedė Vytautas Mikalauskas.

„LT“ informacija

Priėmimas Prezidento rūmuose

Liepos 6-ąją – Valstybės (Mindaugo karūnavimo) dieną – Lietuvos Respublikos Prezidento rūmuose įvyko priėmimas. Lietuvos totorių bendruomenei atstovavo LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro – Muftiato narys, Keturiasdešimt totorių kaimo mečetės imamas Romualdas Krinickis bei dizainerė Zita Milkamanovič. Šiuometis priėmimas buvo skirtas Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui.

„LT“ informacija

Nuotraukoje: Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas su Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi.



Laikraštį
„Lietuvos totoriai“
galite skaityti
internete adresu:
www.tbn.lt

Летувос Татари

Кястутис Зенонас ШАФРАНАВИЧЮС: «МЫ ПРИГЛАШАЕМ ВСЕХ УЧАСТВОВАТЬ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩИНЫ»

ГАЛИМ СИТДЫКОВ

В июне 2007 г. председателем Общины литовских татар Каунасского округа был избран Кястутис Зенонас Шафранавичюс. Он любезно согласился ответить на вопросы нашего корреспондента.

Первый традиционный вопрос: расскажите о себе...

Родился я 7 июля 1960 г. в семье Пятраса и Фелиции Шафранавичюсов. После окончания Каунасской 26-й средней школы в 1978 г. поступил в Каунасский политехнический институт, в то время имени Антанаса Снечкуса и в 1983 г. получил квалификацию инженера-строителя со специализацией тепловая энергетика. По распределению три года отработал старшим мастером в Электренайском профессионально-техническом училище, потом работал инженером-проектантом в АО «Прампроектас», последние 16 лет – заместитель директора ЗАО «Манфула».

О родителях расскажите...

Мама (её девичья фамилия Багдавичюте, герба Niezgoda) – родом из деревни Базорай Алитусского района. Исповедовала ислам. Прабабушка мамы Розалия Янушаускайте (герба Dabrowa) была сестрой известного генерала Иполита Янушевского. По материнской линии у меня родственные связи с Хазбиевичами, Барановскими, большинство предков или военные или духовные лица. Имамом Райжяйской мечети был мамин брат Даниэлус Макулавичюс. Отец – Пятрас Шафранавичюс – потомок древнего татарского рода. В конце 18-го века прадед Казимер Шафранович служил в 4-м полку передней стражи, которым командовал генерал Юзеф Бежак. В начале 19-го



века мои предки по отцовской линии перешли в католичество. Отец получил от своих родителей герб Pzyjacieli.

В нашей семье праздновали всегда религиозные – и мусульманские, и католические – праздники, не забывались национальные обычаи и традиции. С детства интересовался корнями своей семьи, собирал информацию, создавал генеалогическое древо, которое для наглядности и чертил, и рисовал. История всегда для меня была одним из самых больших хобби.

Что послужило поводом к участию в общественной жизни татарской диаспоры?

В 2006 г. заместитель директора Военного музея Витаутаса Великого Арвидас Поцюнас предложил мне принять участие в сборе экспонатов для экспозиции «Литовские татары – воины». Я с радостью согласился и уговорил родственников одолжить для выставки свои семейные реликвии. Семьи Макулавичюсов, Янушаускасов предоставили старые хамаилы, оригинальное фото генерала Янушаускаса. Экспозиция в целом получилась очень серьезной и впечатляющей. Мне кажется, что такого масштаба выставка, посвященная литовским татарам, была организована впервые.

В этот период бывший председатель Общины литовских татар Каунасского округа Йонас Ридзванавичюс пригласил меня к участию в деятельности общины. Он говорил, что стало сложно подобрать председателя, и, буквально, высказал предложение: а почему бы мне не участвовать в выборах на пост председателя?

Я не спешил с принятием решения. Советовался с председателем Союза общин татар Литвы Адасом Якубаускасом, с другими активными участниками татарской общины. Я хотел основательно выяснить, чем могу быть полезен организации, не станет ли препятствием мое католическое вероисповедание.

В результате этих бесед мне стало ясно, что религиозными делами занимается мусульманская община Каунаса, руководимая имамом Каунасской мечети Ромасом Якубаускасом, который также является муфтием мусульман Литвы. В то же время деятельность Общины татар Каунасского округа ориентирована на проведение культурных мероприятий, возрождение художественной самодеятельности. Это обстоятельство привело меня к мысли, что, имея большой опыт организационной работы, смогу принести пользу общине.

Как говорится, всякое начало трудно. С чего пришлось начинать? Удается ли реализовывать намеченные планы?

Первым делом надо было упорядочить документы, получить статус получателя помощи. Без денег нельзя вести какой-либо деятельности.

Вторым делом для решения практических задач начал писать проекты в различные государственные и другие

(Перенос на 10 стрю)

Кястутис Зенонас ШАФРАНАВИЧЮС: «МЫ ПРИГЛАШАЕМ ВСЕХ УЧАСТВОВАТЬ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩИНЫ»

Окончание, начало на 9 стр.)

фонды, в том числе в Министерство культуры, Департамент национальных меньшинств и эмиграции, в Отдел культуры Каунасского городского самоуправления. Нашли частных лиц, которые пожертвовали общине два процента от уплаченных налогов.

За эти два года удалось возродить детский татарский фольклорный ансамбль «Ляйсен». (Художественный руководитель Наталья Яцквичене). Дети уже приняли участие в Днях культуры города Каунаса в 2008, 2009 г.г., в двух фестивалях народов Литвы «Мосты культур», в восьмом фестивале детских воскресных школ национальных меньшинств, в фестивале татарских самодеятельных коллективов Польши.

В Центре культуры разных народов организовали фотовыставку, в Музее города Каунаса – презентацию татарской общины перед общественностью города. Здесь также была представлена фотовыставка, состоялся концерт наших юных артистов. Гости мероприятия угостились татарскими национальными блюдами.

Детям организуются новогодние елки с дедом Морозом и подарками. Организуются вечера для членов общины. Стало традиционным проведение шахматного турнира памяти Ромуальдаса Макавяцкаса.

Наша община поддержала финансово издание книги «Литовские татары в истории и культуре», которая вышла из печати в начале июля. Мы получили 150 экземпляров книги. Все люди, которые выделили два процента для нашей общины, получают эту книгу бесплатно.

С целью привлечения молодежи организуем Клуб военной истории имени генерала Юзефа Беляка – командира полка передней стражи, который первым в истории общего Польско-Литовского государства получил звание генерала.

Мы приглашаем принимать участие в деятельности общины и военно-исторического клуба всех желающих.

Военно-исторический клуб? Это очень интересно. Расскажите подробнее.

Первое «боевое» крещение члены



клуба получили в исторической инсценировке, посвященной участникам восстания Тадеуша Костюшко. В старом городе Каунаса была разыграна батальная сцена между повстанцами и царскими войсками, состоявшаяся в 1794 году. Члены клуба также приняли участие в инсценировке битвы повстанцев и царских войск в период того же восстания в предместье Варшавы Кобылка.

В настоящее время в деятельности клуба участвуют семь человек, шесть из которых уже получили униформу улан и сабли. Большинство участников – молодежь. Считаю, цель достигнута.

Участникам нашего военно-исторического клуба была оказана большая честь участвовать в инаугурации президента Литовской Республики Дали Грибаускайте на площади С. Дауканто перед Президентским дворцом и в торжественных мероприятиях, посвященных тысячелетию первого упоминания Литвы в письменном источнике.

Думаю, будет полезным для участников клуба организовать встречу с исто-

риками для более глубокого ознакомления с воинской историей литовских татар, военными традициями. В этом году мы планируем принять участие в двух-трех исторических инсценировках сражений. В июле такое событие уже состоялось в городке Делтува возле Укмерге. Другое мероприятие будет организовано осенью в Польше. Мы приглашены также принять участие в съезде литовских клубов военной истории. Очень полезные и взаимовыгодные связи завязали с Министерством охраны края, Военным музеем ВитAUTаса Великого, с Пограничной полицией, которые приглашают нас участвовать в своих мероприятиях. Можно утверждать, что наши предки были первыми пограничниками. Руководство современной Пограничной службы знает об этом и поэтому приглашает нас с большим интересом.

Ваши планы на будущее?

Осенью текущего года организуем этнографическую выставку в Каунасском городском музее. Приглашаю членов общины присоединиться к

сбору экспонатов.

В 2010 году на территории бывшего татарского кладбища в Каунасе, рядом с мечетью, намереваем установить памятный камень. Хорошо бы восстановить фамилии людей, чей прах покоится там. В следующем году намереваем установить памятный камень на татарском кладбище в Кайшиядорисе.

В этом году мы издали открытку с изображением Каунасской мечети. В следующем году думаем издать книжечку о татарской общине Каунасского округа.

В основе деятельности общины, которую я возглавляю, лежит культурная деятельность, которая объединяет всех татар, а также людей, имеющих татарские корни, татарскую кровь, независимо от вероисповедания. В настоящее время активизировалось участие в деятельности общины именно таких людей. Это говорит о том, что брак с человеком другой национальности не является причиной для неучастия в деятельности татарской общины. Однако некоторым людям не хватает взаимной толерантности и терпимости, недостает солидарности в результате преобладания личных амбиций. Некоторые татары, считающие себя настоящими, не идут на наши мероприятия. Подчеркиваю еще раз: мы всех приглашаем участвовать в деятельности общины.

В этом отношении, между прочим, ситуация везде похожая. И в Алитусе, и в Вильнюсе в начале возрождения активность была высокой, а потом, в результате разочарования взаимными склоками, активность падает.

Поскольку все литовские татары считают себя шляхтой, надо и вести себя в соответствии с этим высоким званием, проявляя благородство в отношениях с соплеменниками, выставляя на первое место общие интересы, поддерживая традиции высокой морали, достоинства и чести.

Хотелось бы пожелать, чтобы за одним столом собрались представители всех татарских общин, специалисты социальных и гуманитарных наук для обсуждения перспектив развития общины литовских татар на 10–20 лет вперед.

Благодарю Вас за беседу и желаю новых успехов в общественной деятельности.

Презентация энциклопедического справочника «Литовские татары в истории и культуре»

В начале июля с.г. состоялось событие, которое ждали все с нетерпением последние два года – из типографии «Аушра» в Каунасе вышла в свет книга «Литовские татары в истории и культуре». 23 июля в 15 часов в Вильнюсской ратуше состоялась презентация книги, которая на следующий же день многими средствами информации информации Литвы была определена как энциклопедический справочник.

Авторы книги: доктор гуманитарных наук, председатель Союза общин татар Литвы Адам Якубаускас, кандидат философских наук, главный редактор газеты «Летувос тоторай» (Литва татарлары) Галим Ситдыков, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник Государственного исторического музея (г. Москва) Станислав Думин рассказали о целях и задачах книги, роли знаменитых представителей литовских татар в истории и культуре Литвы, Белоруссии, Польши, России и других стран, где по воле изменчивой судьбы приходилось им жить и исполнять свой долг. Достаточно напомнить, что выходцами из литовских татар, кроме большой плеяды военачальников, являются лауреат Нобелевской премии Генрик Сенкевич, ученый-экономист, социолог Михаил Туган-Барановский, знаменитый архитектор Степан Кричинский, профессор Осман Ахматович, чтобы убедиться в том, что труд внесенный в создание такой книги не напрасен.

Во вступительной статье «Книга о подвигах предков» поясняется, что литовские татары – это уникальная этническая группа татар, поселившаяся на территории Великого княжества Литовского более 600 лет назад. Синонимом понятию «литовские татары» является понятие «польские» или «польско-литовские татары». Кроме того, татары, живущие ныне в Республике Беларусь и именуемые «белорусскими татарами», так же являются родственными литовским татарам, поскольку в средние века территория Белоруссии являлась составной частью Великого княжества Литовского.

Для понимания исторического контекста формирования литовских татар как отдельной этнической груп-

пы татар имеют большое значение научно-исторические статьи соавторов книги Ст. Думина «Литовские татары – шесть столетий истории» и А. Якубаускаса «Литовские татары вчера и сегодня».

В книге собрано около ста биографий знаменитых предков литовских татар, оставивших след в истории и культуре.

По словам авторов, это только видимая часть айсберга и в следующем издании, которое предполагается выпустить к 600-летию Грюнвальдской битвы, в которой на стороне польских, литовских и смоленских полков активное участие приняла татарская конница во главе с царевичем Джелал-ад-Дином, число предков, подвигами, которых гордиться не только можно, но и должно, может удвоиться.

На мероприятии присутствовали литовские должностные лица, чрезвычайный и полномочный посол Российской Федерации в Литве Владимир Чиквадзе, чрезвычайный и полномочный посол Республики Казахстан в Литве Галымжан Койшибаев, министр – посланник посольства Польской Республики в Литве Ева Анна Фигель, известный литовский ученый – академик Леонас Саука, представители татарской общественности, других национальных общин, жители г. Вильнюса.

Выступившие на презентации книги представители научной и общественной элиты Литвы, дали высокую оценку книге «Литовские татары в истории и культуре», выразили убежденность в том, что она сыграет положительную роль в формировании позитивного имиджа татарской нации в целом, станет важным источником познания исторического и культурного наследия литовских татар как для массового читателя, так и для ученых, журналистов, писателей.

Презентацию книги украсили прекрасное исполнение арий из опер и романсов из татарской, литовской и русской классической вокальной музыки известных солистов Лилии Губайдуллиной и Томаса Вайткуса.

Мероприятие вел Витаутас Микалаускас.

**Информация газеты
«Летувос тоторай»**

День наследия Европы в деревне Сорок Татар

18–27 сентября 2009 г. Департамент наследия культуры при Министерстве культуры Литовской Республики организовал цикл мероприятий согласно программы Совета Европы «Дни наследия Европы». Тема мероприятий нынешнего года «Европа - общее наследие. Историю создаем вместе». В их ходе Литва представляется как исторически поликультурное государство, которое со времен Великого княжества Литовского вместило в себя людей разных религий (христиан, иудеев, мусульман) и разных национальностей (литовцев, поляков, русских, немцев, евреев, татар, караимов, цыган, шотландцев, белорусов).

В деревнях, местечках и городах Литвы еще имеются сохранившиеся, однако, интенсивно не используемые, исчезающие доказательства материального наследия разных народов. В ходе истории и особенно в советский период часть этого ценного наследия была уничтожена, безвозвратно изменена. Оно и дальше исчезает, недостаточно изучено, понято и осмысленно. Воздействию времени особенно подвергаются памятники деревянной архитектуры: церкви староверов, уникальное наследие – деревянные синагоги, реконструированные усилиями татарских общин мечети. Молитвенные дома, кладбища, здания общинных институций, связанные с теми или иными известными личностями места, жилые здания – все эти материальные объекты культурного наследия для небольших местечек являются ключом открывающим их большому миру. Часть их широко упоминаются только потому, что известный еврей, татарин или белорус происходили из них, жили, творили или посетили их.

20 сентября все интересующиеся культурой и обычаями литовских татар посетили деревню Сорок Татар, где в 9.00 часов в мечети состоялся праздничный намаз по случаю Рамадан байрама, который провел имам мечети Рамазанас Криникис. Людей, прибывших в деревню, познакомила с мечетью, татарским кладбищем, рассказала о татарских усадьбах деревни д-р доц. Галина Мишкинене.

Затем во дворе школы деревни Сорок Татар состоялись открытие фотовыставки «Традиции литовских татар», дегустация татарских национальных блюд, концерт детей и молодежи. Выставку представил председатель Союза общин татар Литвы д-р Адаас Якубаускас. Гостям также был представлен биографический справочник А. Якубаускаса, Г. Ситдыкова и Ст. Думина «Литовские татары в истории и культуре», изданный летом 2009 г. Зрители сердечно благодарили Ольгу Щуцкую-Якубаускене и девушек, живущих в деревне Сорок Татар, за исполнение татарских танцев, а также руководителя фольклорного ансамбля «Алие» Алика Мелеха за исполнение песни.

Подготовили мероприятие и угостили гостей национальными блюдами члены комитета татарской общины деревни Сорок Татар под руководством председателя Фатимы Буйновской. Благодарим директора основной школы деревни госпожу Дануту Клопову, которая доброжелательно предоставила возможность организовать выставку на территории школы.

Среди гостей был наш соотечественник Алюс Вильчинскас, живущий в Лондоне, который на мероприятие при-



Виды из мероприятия в деревне Сорок татар

был с родственниками и друзьями. Мероприятие почтили своим вниманием доктор, этнолог, председатель Совета по этнической культуре Литвы Либертас Климка, консул Польской Республики в Вильнюсе господин Пётр Вдовяк, наши сердечные друзья Йонас Паршыляунас и Люция Эймунтавичене. В мероприятии приняли участие около 70 человек.

Благодарим сотрудниц Департамента наследия культуры при Министерстве культуры Литвы Ниэле Нарбутайте и Диану Узело, курировавших мероприятия Дня татарской культуры.

В ожидании почетных гостей для жителей деревни Сорок Татар с концертом выступил участник многих фестивалей народной музыки, фольклорный коллектив из Рудамыны «Рудомьянка», руководимый Виолетой Черешко.

Информация «ЛТ»

В тексте использован материал д-ра Юргиты Шяучунайте-Вербицкене.

О ДРУЖБЕ ЛИТОВЦЕВ И ТАТАР БУДУЩИМ ПОКОЛЕНИЯМ БУДУТ СВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ ПИСЬМО И ПАМЯТНИК В РАЙЖАЙ

04 сентября 2009 г. в одном из старейших мест проживания татар в Литве состоялся большой праздник: в основание памятника Витаутасу Великому заложена капсула с письмом для будущих поколений. Рядом с памятником – будут установлены уникальные солнечные часы.

САУЛЕ ПИНКЯВИЧЕНЕ

Капсулу с письмом, отражающим важнейшие даты из совместной 600-летней истории литовцев и татар, в основание будущего памятника опустили председатель Сейма Литовской Республики Арунас Валинскас и председатель Фонда строительства памятника Витаутасу Великому, предприниматель Мотеюс Якубаускас.

Памятник Витаутасу Великому будет воздвигнут в следующем году, когда в Литве будут проходить торжества по случаю 600-летия победы в исторической Грюнвальдской битве над Тевтонским орденом. Это очень знаменательно, поскольку в этой битве вместе с литовцами и поляками сражались татары, руководимые сыном хана Золотой Орды Тохтамыша царевичем Джелал-ад-Дином. С инициативой строительства памятника выступил Союз общин татар Литвы и в августе 2008 г. и учредил Фонд строительства памятника, в который можно вносить пожертвования.

Гранитный памятник более пяти метров высотой, автором которого является вильнюсский скульптор Йонас Ягела, должен увековечить общую историю литовцев и литовских татар. Рядом с памятником возникнет еще один уникальный объект – солнечные часы, которые будут показывать одновременно время в Райжяй и на Грюнвальдском поле, где произошло знаменитое сражение. Уникальный прибор изготовил и подарил главный администратор кафедры Бытовой электроники Факультета электротехники и инженерного управления Каунасского Технологического Университета Йонас Навикас, много лет интересующийся солнечными часами.

Символ дружбы народов

Председатель Союза общин татар Литвы, член правления Фонда строительства памятника д-р Адас Якубаускас присутствующим коротко напомнил основные даты совместной истории татар и литовцев, которые и предназначен ознаменовать памятник. Основание памятника было освящено мусульманской и католической молитвами.

«В советское время была разрушена важность общинной жизни в Райжяй, татары разъехались по всей Литве, поэтому мы должны ту общинность райжяйских татар возродить сегодня, говорил А. Якубаускас, напоминая, что со старых времен Райжяй называли Меккой литовских татар.

«Нет маленьких народов, есть только малочисленные», - говорил председатель Сейма Арунас Валинскас, так же акцентируя важность общинности, призывая каждого испытать личную грюнвальдскую битву и возложить на жертвенник веру в возрожденную общинность.

«Если потребуется, готов помочь финансово», - заверил строителей памятника А. Валинскас.

Кроме председателя Сейма Литовской Республики, на церемонию заложения капсулы в основание памятника Витаутасу Великому и 600-летию победы в Грюнвальдской битве прибыли четыре члена Сейма (Парламента), руководители



Председатель Фонда строительства памятника Витаутасу Великому Мотеюс Якубаускас и председатель Сейма Литвы Арунас Валинскас вкладывают в основания памятника капсулу с письмом для будущих поколений



Рожите и Йокубас Алексадравичай преподносят флаг в подарок Общине татар Алитусского округа

Алитусского уезда и района, руководитель территориального отделения Департамента культурного наследия Витаутас Колесниковас, представители Литовского союза стрелков, другие почетные гости. В огромной массе наблюдателей церемонии – местные жители, для которых этот день был особенно знаменательным.

«Памятник Витаутасу Великому не возводится для татар или литовцев – он предназначен для всех, как символ дружбы народов, много веков проживающих в одном государстве», - утверждал один из инициаторов строительства памятника, хранитель наследия литовских татар М. Якубаускас.

*Снимки Зиты Станкявичене
(Из газеты "Alytaus naujienos" - перевод с литовского Галима Ситдыкова)*

ИСЛАМ БОГАТОВ

Маяк благодати

Посвящается IV съезду Всемирного Конгресса татар

Хочу, чтоб Родина моя,
Мой Татарстан – души улада,
Светил бы всем, во все края –
Светлее маяка не надо!

Пусть тот маяк осветит путь,
Что сверху нам судьбой указан.
Тогда понять мы сможем суть,
Что каждый сделать в нем обязан!

Нам жить бы дружно миром всем –
Растить потомков, делать благо!
Войны, чтоб не было совсем –
Чтобы не хвастать зря отвагой.

Тогда наступит благодать!
Мы станем жить достойной жизнью.
Душою будем отдыхать
И черпать благодать Отчизны!

Ноябрь 2007 г.

«Казан сандугачы!»

*Народной артистке Татарстана,
певице, профессору Венере Ганиевой
посвящается*

Душа моя полна волнений –
Нас пригласили на концерт,
Где будет петь певича – гений –
Я опишу ее портрет:

Она профессор и актриса,
Поет чудесно и умна!
За тембр волшебный, голос чистый –
«Народной» назвала страна!

Ее узнали вы конечно,
Она сегодня с нами здесь.
И будет песни петь нам нежно –
У ней их много, нам не счесть!

Пришла пора назвать мне имя, –
С мечтой дуэтом спеть я жил.
То сандугач ханум Венера,
И я о ней свой стих сложил!

22.01.2005



610-летию поселения татар в Литве

Шесть сотен лет прошло с тех пор,
Когда Великий князь литовский
Татарских мурз призвал в свой двор

Беду и радость пережили,
Ни раз ни в чем не подвели.
Всех недругов Литвы побили
И вновь отчизну обрели!

Через века, через пространства
Звезда заветная зажглась.
«Чак-чак» - визитка Татарстана
Сдружила с «Шимталапис» нас.

Теперь живем одной семьей,
Вершим прекрасные дела.
Тысячелетняя столица
На праздник всех нас позвала!

Ноябрь 2007 г.

Счастье бытия

И снова Светозарную Казань
Я посетил и счастьем озарился!
Лилия – ханум своим чудесным
Волшебный мне подарок подарила. пеньем

Без слез те песни слушать силы нету,
Они летят, как соловьи к нам летом.
Какое счастье жить на этом свете
И слушать пенье соловья планеты!

Живи и пой, и будь сама собою.
Горжусь, что я татарин, как и ты!
Когда – нибудь и я спою с тобою,
Ведь в сказках все сбываются мечты!

05.01.2007

10-летию ансамбля

«Алие»

Есть у татар в союзе славном
Ансамбль танца «Алие».
В нем Алик Мелех самый главный,
Его там чтят и любят все.

Танцуют девушки прекрасные,
Их танцы очень хороши!
В них Римма с Аликом отважились
Вложить тепло своей души!

Душа у Алика широкая.
Ее он дарит по частям
Всем, кто сегодня здесь собрался –
Родным, ансамблю и гостям!

04.10.2008

ПРЕЗЕНТАЦИЯ В КАУНАСЕ СОСТОЯЛАСЬ

5 октября, в понедельник, состоялась презентация книги «Литовские татары в истории и культуре» в Каунасском центре культуры разных народов для общественности города. Следует заметить, что стимулом к этому событию стал вопрос: когда же, наконец, вы представите книгу Каунасу? - поступивший от руководителя проектов Инги Зинкявичюте. Оставалось договориться о времени проведения мероприятия.

Презентацию открыл коротким вступительным словом директор Центра культуры разных народов Дайнюс Бабилас. Собравшихся в зале книголюбов познакомили с основными проблемами и мотивами издания книги «Литовские татары в истории и культуре» соавторы Адас Якубаускас и Галим Ситдыков. В обсуждении книги приняли участие заместитель директора Военного музея имени Витаутаса Великого Арвидас Поцюнас, председатель Комитета культуры Каунасского городского самоуправления д-р Раймундас Каминкас, ответственный секретарь газеты «Летувос тоторай» д-р Йонас Ридзванавичюс, врач Бируте Алдона Жалнераускаене, журналистка, специалистка по книгоизданию Перпетуа Думшене, член Русского литературного клуба им. Г. Державина Юрий Мальков, председатель Общины татар Каунасского округа Кястутис Зенонас Шафранавичюс.

Все выступающие отметили ис-



Авторы книги - Г. Ситдыков, С. Думин и А. Якубаускас

ключительную важность книги для познания и понимания роли литовских татар в истории и культуре Литвы, Польши, Белоруссии, России и других стран. Были высказаны также полезные предложения и замечания по улучшению содержания и структуры книги, которые, по возможности, будут учтены авторами во втором издании.

Проникнуться духом татарской культуры и истории помогли участникам презентации татарские народные песни, которые прекрасно исполнили певицы Рима Казенене (Каунас) и Альмира Тракшялене

(Вильнюс).

Особая важность и актуальность презентации книги «Литовские татары в истории и культуре» в Каунасе обусловлена тем, что именно в этом городе книга была подготовлена к печати и увидела свет. Соавторы книги выражали благодарность за редактирование и макетирование книги Юрете Валентинене, Эмилиии Головановой, Валентинасу Кяулейкису – сотруднику ЗАО «V3 studija» и за прекрасное полиграфическое исполнение - работников Каунасской типографии АО «Aušra».

Информация «ЛТ»

Уважаемые соотечественники,

По случаю праздника Курбан-Байрам, Союз общин литовских татар и ресторан «Чингисхан» приглашают Вас **5 декабря 2009 г.** (в субботу) в 13 часов прибыть в Дом офицера Вильнюсского гарнизона по адресу: Вильнюс, ул. Паменкальне 13. Проезд 1, 7, 3 троллейбусами до остановки: «Паменкальне».

В программе:

в 13 час. – Концерт, просмотр кинофильма о празднике Курбан байрам

с 15 час. – угощение казахским пловом, неформальное общение, дискотека для молодежи

Приглашаем Вас принять участие в празднике!

Вход на мероприятие 10 литов. Детям до 16 лет – 5 литов. Все вырученные средства будут использованы на издание газеты «Летувос Тоторай».

Для справок: Адас Якубаускас, тел.: 8 682 72 328

Объявление

Уважаемые соотечественники, по случаю праздника **Курбан байрам, 27 ноября 2009 г.** приглашаем Вас прибыть в Немежис, на юбилейные мероприятия, посвященные 325-летию первой Немежанской мечети и 100-летию современной мечети.

Программа:

в 10 часов – праздничная молитва в мечети

в 12 часов – научно-практическая конференция

в 14 часов – презентация татарской культуры и концерт

с 15 часов – угощение, неформальное общение

Особенно ждем тех соотечественников, в общинах которых нет мечети.

Татарская община Немежиса

Председатель татарской общины Немежиса

Таир Кузнецов

Установлена мемориальная доска на месте бывших Вильнюсской Лукишской мечети и кладбища

Д-Р АДАС ЯКУБАУСКАС

10 июня 2009 г. на углу здания Института физики полупроводников (Вильнюс, ул. Гоштаута, 11), на месте бывших Лукишской мечети и кладбища установлена мемориальная доска. От имени Союза общин татар Литвы сердечно благодарю Мотеюса и Симаса Якубаускасов за эту благородную инициативу, которые на свои средства увековечили память предков.

В 15 часов на церемонию открытия памятной доски собрались представители общины литовских татар, сотрудники Института физики полупроводников, почетные гости. Состоялся митинг, на котором выступили председатель Союза общин татар Литвы д-р Адам Якубаускас, председатель правления Духовного центра-муфтията литовских мусульман-сунитов, муфтий Ромас Якубаускас, директор Института физики полупроводников проф. Стяпонас Ашмонтас, член Сейма Литовской Республики Казимерас Уока, советник депутата Европарламента проф. Витаутас Ландсбергиса - Андриус Тучкус, председатель фондации Ю. Монтевилла Генрик Сосновски, председатель Совета национальных общин Виталиус Каракорскис, координатор Совета национальных общин Имантас Мелянас, представительница Департамента национальных меньшинств и эмиграции Анастасия Исмаилова, представитель Союза стрелков, председатель Азербайджанской общины Маир Гамзаев, имам Мустафа Гембицкий.

К сожалению, в советские годы властям помешали скромная деревянная мечеть и кладбище. В ходе расширения Вильнюса мечеть и кладбище были уничтожены. Свидетели видели, как живущая рядом жена муэдзина Халецкого пыталась спасти надгробные камни, выкупая их у работников. Также многие люди свидетельствовали, что лучшие памятники увозились на Вильнюсское предприятие по обработке камней, а часть из них попала на кладбище Расу, где они были использованы для оборудования ступеней.

Лукишки – одно из старейших мест, где поселились татары. Некоторые исторические документы утверждают, что татары поселились здесь еще в

14-15 веках. В 1559-1567 гг. Лукишки принадлежали Измаилу и Тагатару Курмашевичам, от их дедушки Луки, жившего около 1500 г., и произошло название местности.

Позже здесь сформировались улица Мечетная и Магометанский переулок.

Согласно ревизии татарских владений Яна Кердея, произведенной в 1631 г., в Лукишках было 32 дома и проживало 192 жителя. В 1715 г. жило 39 татарских семей, 1777 г. – 97 татар. Вследствие войны 1792 г. с Москвой число Лукишских жителей-татар резко сократилось.

О татарском поселении на Лукишках и мечети, султану Османской империи Сулейману Великолепному в 1558 г. пишет путешественник в Мекку и Медину неизвестный автор произведения «Рисале – и Татар – и Лех». В 1781 г. внутренность мечети написал художник Франтишек Смулевич, внешний вид мечети в 1840 г. на литографии изобразил Ю. Озембловски.

В 1859 г. мусульманской общине на Лукишках принадлежало 725 квадратных сажен земли, ранее она владела еще одним участком, который в 1842 г. был отчужден властями при строительстве Лукишской тюрьмы.

Из литографии Ю. Озембловского видно, что мечеть была конусообразной формы, фасад украшен 8 колоннами, ее крышу венчала восьмигранная башня минарета с полумесяцем и звездой. Крыша была покрыта древесным тесом. В передней части мечети были две двери – в мужскую и женскую половины.

Мечеть была перестроена в 1866-1867 гг. В то время она стала похожей на жилой дом с выделяющейся башенкой – шестиугольным минаретом. После перестройки ее крыша была покрыта кровельной жстью. Ремонтировалась мечеть в 1897, 1927, 1936 гг. В ней во время своих молитв татары вспоминали Великого князя Литовского Витаутаса, здесь молились за умершего короля Яна Собесского, за татар - участников восстания Тадеуша Костюшко, погибших в сражениях с царскими войсками. В этой мечети в 1812 г. было прочитано обращение к татарам с приглашением участвовать

в формировании отдельного полка в войске Наполеона, в 1916 г. в мечети молились за героя татарского народа Александра Сулькевича, погибшего на Волыни, за премьер-министра первой Крымской Народной Республики генерала Мацея Сулькевича, расстрелянного большевиками в Баку 15 июля 1920 г. В начале 20-го века эту мечеть посетил просветитель крымских татар, редактор газеты «Терджиман» (Переводчик) Исмаил Гаспринский.

В 17-18 вв. в Лукишках жили Байрулеви, Белицкие, Абрамовичи, Александровичи, Якубовские, Маковецкие, Сафаревичи, Недзвецкие, Снарские, Сюнекевичи и др.

Вспомним фамилии Лукишских духовников (имамов):

1663-1683 г. – Хасень Александрович

1695 г. – Хасень Расмус (Расмуст)

1723 г. – Хасень Сафаревич

1784 г. – Мустафа Абрамович

1820 или 1830 г. – Давид Даниель Шабловский

1829 г. Мустафа Байрулевич

1838-1841 гг. – Александр (Бекир?) Якубовский

1854-1893 гг. – Мустафа Богданович

1893-1922 гг. – Юзеф Халецкий

1920 г. – Мацей Байрулевич (временно)

1922-1946 гг. – Ибрагим Смайкевич

На Лукишском кладбище были похоронены Ахматовичи, Асановичи, Барановские, Чаинские, Кричинские, Соболевские, представители многих других семей. На этом кладбище нашел место вечного упокоения генерал Александр Малюшицкий-Улан.

Открытие этой мемориальной доски – первый шаг по сохранению памяти о Вильнюсских Лукишках. Надеемся, что Вильнюсское городское самоуправление найдет возможность поставить мемориал на месте бывших мечети и кладбища. Хотелось бы обратить внимание общины литовских татар и общественности нашей страны, что в советское время похожая участь постигла и многие другие татарские кладбища в Вильнюсском округе: Козаклары, Людвиново, Мелеховцы (Мелеконис) и Мерешляны, память о которых также надо увековечить.

"Tatarzy litewscy"

Lietuvos Totoriai

W połowie lutego 2009 r. udało się znaleźć oryginalny, unikatowy 100-letni szkic meczetu wileńskiego, autorstwa znanego litewskiego Tataro-architekta, Stefana Kryczyńskiego. Jest on nieco uszkodzony, myślę jednak, iż specjaliści będą mogli go odrestaurować. Za zachowanie szkicu chcę serdecznie podziękować szanownej członkini wspólnoty tatarskiej Felicji Makaveckiene, mieszkającej we wsi Żodziszki w rejonie Olickim.

Historia projektu meczetu wileńskiego jest bardzo ciekawa. Przed I wojną światową wspólnota Tatarów postanowiła wybudować w Wilnie, w okolicy Łukiszek, meczet murowany w miejsce starego budynku drewnianego. W tym celu w całej społeczności tatarskiej zaczęto zbierać pieniądze i zamówiono projekt u znanego ówczesnie architekta Stefana Kryczyńskiego. Meczet miał być budynkiem znacznym i wyjątkowym, aby swym widokiem upiększać Wilno. Miał



łączyć cechy architektury litewskich Tatarów i motywy charakterystyczne dla całej kultury muzułmańskiej. Komitet do spraw budowy meczetu zebrał 10 000 złotych carskich rubli, jednak po rozpoczęciu

wojny pieniądze te zaginęły, a projekt nie został zrealizowany.

Dzisiaj, kiedy Związek Wspólnot Tatarów Litewskich rozważa możliwość zbudowania w Wilnie meczetu, a tym samym dopełnić historyczną sprawiedliwość, zrealizowanie projektu, którego idea powstała przed 100 lat, byłoby ze wszech miar godnym przedsięwzięciem. W litewskiej stolicy powstałby meczet, który w 1910 r. zaprojektował nasz rodak architekt Stefan Kryczyński. Byłby to zarówno pomnik jego twórczości, a także wyraz szacunku dla naszych przodków, żyjących na progu XX w. To, co nie udało się zrealizować przed stu laty, ma szansę być spełnione przez żyjące teraz pokolenie litewskich Tatarów.

Dr Adas Jakubauskas
Przewodniczący Związku Wspólnot
Tatarów Litewskich

Na zdjęciu: zaprojektowany przez architekta Stefana Kryczyńskiego meczet wileński, rok 1910.

Tatarska delegacja na Westerplatte...

1 września 2009 roku o godzinie 4,45 rozpoczęły się na Westerplatte uroczyste obchody 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej. Tu właśnie niewielka załoga polskiej składnicy wojskowej podjęła bohaterską walkę z wielokrotnie silniejszymi jednostkami hitlerowskimi. Dzisiaj stanowi dla Polski oraz świata symbol odwagi i patriotyzmu, poświęcenia w imię obrony najwyższych wartości.

Jeszcze w nocy przed pomnikiem Bohaterów Westerplatte zebrały się tłumy mieszkańców Trójmiasta i osób z całego kraju, przybyłych tu, aby oddać hołd bohaterskim polskim żołnierzom. Obecni byli przedstawiciele najwyższych władz państwowych, samorządu, kombatanatów i służb mundurowych. Głos zabrał m.in. Prezydent RP Lech Kaczyński oraz Premier Donald Tusk. Jeden z czterech żyjących Westerplattezyków, 94-letni Ignacy Skowron wyrzekł jedynie trzy, ale jakże znamienne słowa: Nigdy więcej wojny. Następnie odbył się Apel Po-

ległych, oddano salwy honorowe i złożono także wieńce.

W uroczystości wzięła udział delegacja społeczności tatarskiej. Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej reprezentował Omar Asanowicz, przewodniczący Północno-Zachodniego Oddziału ZTRP, z Narodowego Centrum Kultury Tatarów RP przybył jego przewodniczący Dżir-dżis Szahuniewicz oraz członek zarządu Aleksander Bohdanowicz, zaś w imieniu Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP był Musa Czachorowski. Delegacja wystąpiła w strojach tatarskich, ze sztandarem i buńczukiem, wzbudzając znaczne zainteresowanie.

W popołudniowej części obchodów 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej uczestniczyli przedstawiciele rządów kilkudziesięciu państw świata m.in. Rosji, Ukrainy, Niemiec, Francji, Włoch i Szwecji. Wśród zaproszonych gości był również Mufti Rzeczypospolitej Polskiej Tomasz Miśkiewicz.

Powrót do wiary przodków

15 sierpnia 2009 roku w meczecie w Kru-szynie odbyła się skromna, ale jakże wzruszająca i znacząca ceremonia. Oto po latach współtowarzyszenia muzułmańskiej społeczności Białegostoku, znana i darzona powszechną sympatią Zofia Assanowicz wypowiedziała szahadę w obecności Muftiego Rzeczypospolitej Polskiej, Tomasza Miśkiewicza, przyjmując muzułmańskie imię Sofija i stając się tym samym pełnoprawnym członkiem wspólnoty. Świadcami tego wydarzenia byli Melika Czechowska oraz Musa Czachorowski.

Zofia Assanowicz wywodzi się z znanego tatarskiego rodu. Ma wielu krewnych oraz dobrych przyjaciół. Znamy ją, bo w miarę możliwości chętnie angażuje się w działania białostockiej gminy. Teraz dopełniła tylko ziemskiej formalności, gdyż niewątpliwie w oczach Najwyższego od dawna, pewnie nawet od zawsze, podąża właściwą drogą.

Droga Zosiu, życzymy Ci wszystkiego najlepszego. Niech błogosławieństwo Boga towarzyszy Ci każdego dnia.

Stanisław Kryczyński – tatarski architekt

PIOTR NOWIKOW

Tatarski ród szlachecki Kryczyńskich, według dokumentów Heroldii Senatu Rosji, jest znany od dnia 15 listopada 1644 roku, czyli od momentu objęcia przez Ilję Kryczyńskiego w posiadanie dóbr Dobuszycki. Posiadłość ta należała do rejonu benickiego powiatu oszmiańskiego guberni wileńskiej. 27 lutego 1776 roku Kryczyńscy zostali właścicielami posiadłości Kaskiewiczze. Władali także innymi majątkami. W końcu XIX w. w Heroldii rozpatrywano sprawę rodu Kryczyńskich, wśród którego wspomniano 75 osób. Wielu Kryczyńskich odbywało państwową służbę wojskową i cywilną w powiecie oszmiańskim. Możliwe, że pod wpływem tego, S. S. Kryczyński wiele lat później napisał pracę „Historia architektury oraz architektura pałaców XIV–XVI ww. w ujeździe oszmiańskim guberni wileńskiej”. Jego właśnie nazwisko – Stefan Samojłowicz Kryczyński – wymieniane jest w gronie najbardziej znanych architektów Rosji początku XX w.

S. S. Kryczyński projektował swoje prace w najrozmaitszych stylach, jak neoklasycyzm, modernizm oraz neorosyjski. W latach 1899–1917 jego projekty architektoniczne można było spotkać w magazynach: „Architekt” („Зодчий”), „Budowniczy” („Строитель”), „Moskiewski Rocznik Architektoniczny” („Московский архитектурный ежегодник”), „Apollo” („Аполлон”), „Wiadomości Inżynierów Cywilnych” („Известия гражданских инженеров”), „Lampa” („Светильник”), „Odrodzenie Rosji” („Возрождение России”), „Świat Architektury” („Мир архитектуры”). W czasopiśmie „Architekt” z roku 1902, na stronie dwudziestej zostały zamieszczone zdjęcia planu głównego i części fasadowej podmiejskiego pałacu, domów oraz zabudowań w posiadłości księcia P. A. Oldenburskiego, znajdującej się w guberni nowogrodzkiej (powiat wałdajski borowieńskiej wołostii). Budowa wspomnianego przedsięwzięcia została przez Kryczyńskiego zrealizowana.

2 marca 1902 r. (według starego kalendarza) w petersburskiej gazecie „Nowe czasy” („Новое время”) została zamieszczona wiadomość Rosyjskiej Agencji Telegraficznej o tym, że 28 kwietnia 1902 r. na odbywającym się w Tyflisie konkursie na projekt Domu Narodowego imienia Zubałowa, pierwszą nagrodę w wysokości 500 rubli otrzymał Kryczyński z Sankt-Petersburga; zaś dopiero drugą, w wysokości 300 rubli, Sarkisow z Tyflisu. 12 kwiet-



Architekt Stanisław Kryczyński

nia 1902 r. w gazecie „Nowy Przegląd” („Новое обозрение”), wydawanej w Tyflisie, w rozdziale „Przegląd Miejsowy” („Местное обозрение”) powiadomiono, że podczas ostatniego posiedzenia komitetu Towarzystwa Trzeźwości, w obecności P. K. Zubałowa oraz cywilnego inżyniera Kryczyńskiego, postanowiono dokonać kilku zmian w projekcie Domu Narodowego imienia Zubałowa, ponieważ postanowiono dodać pomieszczenia dla czytelników, biblioteki oraz wprowadzić zmiany w foyer. W celu ulepszenia oświetlenia w sali, wstawiono dodatkowy rząd okien. Spadkobiercy K. J. Zubałowa zdecydowali się zbudowanie Domu Narodowego według projektu Kryczyńskiego polecić architektowi Rogojskiemu.

W gazecie „Mowa” („Речь”) z 7 grudnia 1909 r., wydawanej w Petersburgu, w rozdziale „Więści Artystyczne” („Художественные вести”) informowano, że 3 grudnia 1909 r. w Moskiewskiej Wspólnocie Architektonicznej odbyło się wręczenie nagrody w konkursie na projekty budynków Moskiewskiego Muzeum Publicznego oraz Muzeum Rumiancewskiego. Wśród petersburskich architektów wyróżnienia otrzymali: inżynier cywilny S. S. Kryczyński oraz architekt-malarz N. W. Wasiliew. Wydatki na realizację projektów szacowano na milion rubli. W „Więściach Libawskim” („Либавский вестник”) z 22 marca 1911 r. pisano o wizycie w mieście gubernatora Kurlandii S. W. Nabokowa, przewodniczącego posiedzenia komitetu w sprawach budowy w Libawie świątyni-pomnika Imperatora Aleksandra III. Projekt Kryczyńskiego, wykonany w stylu rosyjskim i niezgło-

szony wcześniej do konkursu, został przyjęty.

Na rogu ulic Mirgorodzkiej i Połtawskiej w Petersburgu znajduje się cerkiew fiodorowskiej ikony Matki Boskiej, ufundowana z okazji 300-lecia Domu Romanowych. Wzniesiono ją w latach 1910–1913. W skład komitetu do spraw budowy cerkwi weszli między innymi: N. Wasiliew i S. S. Kryczyński, którego to właśnie projekt zajął pierwsze miejsce w konkursie. Założenie cerkwi ku czci 300-lecia Domu Romanowych odbyło się 5 sierpnia 1911 r. Napisano niejedną materiał o jej projekcie, natomiast w magazynie „Budowniczy” („Зодчий”) z 1910 r. na stronach 38–40, jak również z roku 1914 na stronach 11–13, oraz w magazynie „Apollo” („Аполлон”) z roku 1914, zamieszczono kopie projektu Kryczyńskiego. W 1915 r. w magazynie „Budowniczy” („Зодчий”) ukazał się artykuł Łukomskiego, w którym autor niepokoił się, że cerkiew nie będzie współgrała z zespołem nowoczesnej zabudowy, która miała powstać na placu.

S. S. Kryczyński stworzył około 100 projektów budynków, między innymi teatrów oraz meczetów w Wilnie, instytutów politechnicznych w Irkucku oraz Krasnodarze, Wojskowej i Okręgowej Szkół Zawodowych w Krasnodarze, handlowych szkół zawodowych w Lubani oraz Petersburgu, na terytorium Fabryki Putiłowskiej. W celu poznania zasad budownictwa szkół oświatowych zwiedził Niemcy, Szwecję oraz Finlandię. Kryczyński wykonał projekt szpitala w Samarze oraz miasta-ogrodu w Krasnodarze. Według projektu S. S. Kryczyńskiego zbudowano cerkiew prawosławną Gminy Palestyńskiej, która, niestety, w 1932 r. została wysadzona w powietrze. Przypominała ona sobą świątynię starożytnej Rusi. Oprócz wymienionych, architekt zaprojektował cerkiew prawosławną miasta Vichy we Francji, prawosławne świątynie w Libawie, Aleksandrowie i Petersburgu. Ta ostatnia znajdowała się na ulicy Czajkowskiego, w domu należącym do Wielkiej Księżny Olgi Aleksandrownej.

Stefan Samojłowicz Kryczyński urodził się 20 stycznia 1874 r. w posiadłości Kaskiewiczze powiatu oszmiańskiego guberni wileńskiej w rodzinie generała-majora Samojły Kryczyńskiego. Matka Zuzanna Dawidowna, z domu Tolska, w 1895 r. mieszkała w Wilnie przy ulicy Mostowej.

Średnie wykształcenie S. S. Kryczyński uzyskał w szkole realnej w Wilnie. W 1897 r. ukończył Instytut Inżynierów Cywilnych

w Petersburgu. Od roku 1900 r. pracował na stanowisku głównego architekta w Kierownictwie Straży Granicznej Rosji. Większość projektów opracowywanych w tej instytucji dokonano pod kierownictwem Kryczyńskiego. Były to m.in.: zachowany po dziś dzień budynek Kierownictwa Straży Granicznej z wewnętrzną cerkwią, znajdujący się przy ulicy Czerwonego Kursanta 34, zbudowany w 1910 r., powstała w r. 1906 stajnia w Parku Szuwałowskim pod Petersburgiem, uważana za jedną z jego najpiękniejszych prac. Użyto tu przepięknej kombinacji muru ceglano-gotyckiego z cegłą i kamieniem. Po 1925 r. budynek został przebudowany. Po r. 1906 niedaleko Parku Szuwałowskiego wzniesiono pałac Woroncovej-Daszkowej, przypominający pałac Pawłowski oraz niektóre zabudowania na Kamiennym Ostrowie w Petersburgu. W 1908 r. u Moskiewskich Wrót wzniesiono budynek jego projektu, w którym później ulokował się Instytut Weterynarii Eksperymentalnej. Dzisiaj znajduje się tam Katedra Chemii Akademii Weterynarii.

W 1899 r. S. S. Kryczyński mieszkał przy ulicy Priadilnoj (dziś ul. Łabutina) w domu pod numerem 19. W tym czasie pracował na stanowisku architekta w Zarządzie Wpływów Nieopodatkowanych. Znacznie później w sąsiednim domu pod numerem 17 mieszkał architekt Kaszin-Linde, znany z tego, że był jednym z autorów projektu stadionu im. Kirowa w Leningradzie. Wraz z nim mieszkała żona Erzuła Eduardowna, doskonale władająca językiem francuskim. Później zaś także jego dzieci i wnuki.

Kryczyński ożenił się z Marią Glebowną, córką Gleba Iwanowicza Uspienskiego. W 1904 r. urodził im się syn Gleb, po roku - Borys, a nieco później córka Irina. Właśnie Borysowi winniśmy wdzięczność za to, że w latach 1925-1926, już po śmierci ojca, sporządził spis jego prac. Lista ta wymagała jednak sprecyzowania zgodności powstałych projektów wobec zrealizowanych konstrukcji. W spisie, na przykład, znalazły się następujące projekty: Domu Narodowego oraz Teatru Newskiego Towarzystwa Trzeźwości Narodowej na Trakcie Szliselburskim w Petersburgu, Zawodowej Szkoły Handlowej fabryki Putiłowskiej, Zawodowej Szkoły Handlowej w Lubani powiatu nowgorodzkiego guberni nowgorodzkiej, Domu Chóralnego w siole Siabrienice tegoż powiatu. Na stacji Czadowo, niedaleko wsi Siabrienice, szwagier Kryczyńskiego, syn Gleba Iwanowicza Uspienskiego, architekt Aleksandr Glebowicz Uspienski w latach 1902-1904, bezpłatnie zrealizował projekt cerkwi na cześć

kazańskiej ikony Matki Boskiej. Budowa rozpoczęła się, jednak 26 marca 1907 r., po operacji wycięcia ślepej kieszki A. G. Uspienski zmarł. Budowa została ukończona dopiero w 1912 r. Pierwotny projekt był nieco zmieniony: zamiast pięciu kopuł wybudowano zaledwie jedną.

Kryczyński, o wiele wcześniej niż jego koledzy, zaczął używać żelazobetonu. Właśnie z tego tworzywa wykonane jest sklepienie Fiodorowskiej Cerkwi Prawosławnej w Zaułku Towarnym. We wspomnianym wcześniej pałacu Jekateriny Woroncovej-Daszkowej, architekt wykorzystał tę samą technologię, konstruując z żelazobetonu dach klasycznej pałacowej posiadłości. Nieprzypadkowo właśnie w tym miejscu podczas wojny ulokował się sztab Frontu Leningradzkiego. Prawdopodobnie dzięki tej technice, budynek wytrzymał bombardowania. W latach 1908-1910 Kryczyński dwukrotnie uczestniczył w projektowaniu należących do Gwardyjskiego Towarzystwa Handlowego domów towarowych, przedstawiających sobą złożone ażurowe żelazobetonowe konstrukcje. Jeden z budynków Towarzystwa umiejscowiony miał być w Gieczynie.

W 1909 r. komitet do spraw budowy meczetu katedralnego w Petersburgu, na rogu Prospektu Kronwierskiego i Zaułka Ugłowego, zakupił u wdowy po tajnym radcy Wasiliewie kawałek ziemi. Zapoznając się z istniejącymi konstrukcjami, Kryczyński wyjechał do Samarkandy. Nad projektem pracowali z nim N. Wasiliew i A. Gogen. Pierwsze prace wykonano w roku 1913, a następnie w latach 1920-39. W okresie 1913-14, według projektu architekta, na Prospektie Kamiennooostrowskim 44-b postawiono duży czteropiętrowy dom w stylu klasycznym, ze starannym uwzględnieniem detali. Właśnie w tym domu, w mieszkaniu nr 4, do śmierci mieszkał wraz z rodziną. Zmarł 9 sierpnia 1923 r.

Wśród oryginalnych prac S. S. Kryczyńskiego można wymienić dom malarza Szczerbakowa przy ulicy Czechowa 4a w Gieczynie, zbudowany w stylu modernistycznym oraz miasteczko Fiodorowskie w Carskim Siole (wspólnie z W. A. Pokrowskim). W latach 1918-20, Kryczyński był profesorem architektury w Kubańskim Instytucie Politechnicznym, a od 1921 r. - Instytucie Inżynierów Cywilnych oraz od 1922 r., przewodniczącym Zarządu Architektoniczno-Budowlanego w Piotrogradzie. Fachowcy mówią o nim, że miał rzadko spotykaną intuicję, z łatwością przepowiadał nowe tendencje w architekturze. Gdyby żył dwadzieścia lat dłużej, stworzyłby całkowicie nowe kierunki w budownictwie i nie wiadomo,

jakby wtedy wyglądałby nie tylko Petersburg, ale i cały świat.

Wart podkreślenia jest również projekt budynków Akademii Pediatricznej, znajdującej się na rogu Prospektu Wielkiego Sampsonijewskiego oraz ulicy Litewskiej w Petersburgu. W latach 20. kompleks ten nosił nazwę Instytutu Macierzyństwa i Noworodków. W spisie prac S. S. Kryczyńskiego, jego syn zamieścił projekty elektryczni w Petersburgu oraz miasta-ogrodu dla wiejskiej posiadłości Pargolowo, oraz budynku ministerstwa rządowi Serbii. Wiadomo, że w 1922 r. pod przewodnictwem Stefana Samojłowicza Kryczyńskiego zostały odbudowane i odrestaurowane budynki Ambasady Niemiec, świątyni buddyjskiej, jak również i gmach, zajmowany wcześniej przez Ambasadę Szwecji.

Będąc ciężko chorym, Kryczyński wciąż bezustannie pracował. Pamięć o nim na zawsze pozostanie wśród jego potomków.

Znane budynki S. Kryczyńskiego

Budynek stajni w posiadłości A. E. Woroncovej-Daszkowej (Petersburg, Park Szuwałowski); budynek Instytutu Weterynarii Eksperymentalnej, 1908; budynek Kierownictwa Straży Pogranicznej z wewnętrzną cerkwią (Petersburg, ulica Czerwonego Kursanta 34), 1910; Dom Towarowy Gwardyjskiego Towarzystwa Handlowego (Petersburg, ulica Zeliabowa 21/23), 1908-1910, pod kierownictwem E. F. Wirricha; Sanki-Petersburski Meczet Katedralny (Prospekt Kronwierski 7), 1910, według projektu N. W. Wasiliewa z uczestnictwem A. I. Gogena; kompleks świątyni-pomnika na cześć 300-lecia Domu Romanowych (Petersburg, ulica Połtawska), 1911-1914; posiadłość malarza P. E. Szczerbowa (Gieczyno, ulica Czechowa 4a), 1910-1911; pałac E. A. Woroncovej-Daszkowej (Petersburg, Park Szuwałowski), 1912-1915, wspólnie z N. W. Wasiliewym; dom emira Buchary (Sankt-Petersburg, Prospekt Kamiennooostrowski 44b), 1913; miasteczko Fiodorowskie w Carskim Siole, 1913-1917, wspólnie z W. A. Pokrowskim; Świątynia Nikołaja Mirlikijskiego, 1913-1915, nie zachował się; Dom Narodowy oraz Teatr Newskiego Towarzystwa Trzeźwości Narodowej; budynek Imperatorskiego Palestyńskiego Towarzystwa Prawosławnego; rząd budynków, dopełniających kompleks miejskiego dziecięcego szpitala, 1916; odbudowa oraz restauracja budynków Ambasady Niemiec, buddyjskiej świątyni oraz byłej Ambasady Szwecji, 1922.

*Przedruk z magazynu „Newa” („Нева”)
2002, nr 12.*

Tłumaczenie: Tatjana Čachorovska

Deportacja 1944 roku we wspomnieniach ocalałych Tatarów Krymskich

Niniejsze wspomnienia Tatarów Krymskich publikujemy dzięki uprzejmości Centrum Informacji i Dokumentacji Tatarów Krymskich, na którego stronie internetowej (<http://www.cidct.org.ua/ru/publications/>) się ukazały. Publikacja internetowa w języku rosyjskim stanowi przedruk książki (*Deportacja krymskich tatar. Kak eto bylo*), która wyszła w 60. rocznicę tragicznych wydarzeń.

Opowieści ocalałych Tatarów są w większości króciutkimi relacjami, przekazanymi prostym, lecz jakże wzruszającym nieraz językiem. Mimo niewątpliwego schematu, według którego zostały opowiedziane i zebrane, zawierają wiele indywidualnie uchwyconych obrazów i wątków. Dzięki nim, tamte tragiczne wydarzenia zdają się ożywać przed naszymi oczami, mimowolnie stajemy się ich uczestnikami.

Silą tych małych opowieści jest właśnie prostota i szczególna czerstwość słowa, oraz przekazana za jego pomocą konieczność przetrwania i powrotu – do domu, na Krym! Może więc i dla nas mogą się stać zachętą do jakiegoś ważnego powrotu i do wiary w potrzebę zachowania tatarskiej kultury?

Esma Abdullajewa, urodzona 3 maja 1932 roku we wsi Ajserez Rejonu Sudackiego na Krymie.

Nasza rodzina składała się z ojca – Abdułły Biliłowa (1905-1945), matki – Mejrem Dewe (1913-1945), brata Smaila (1930), mnie, młodszych braci i siostr: Bekira (1935-1947), Fewzi (1937-1995), Fewzije (1939-1947) i Osmana (1942-1946).

Wczesnym rankiem 18 maja 1944 roku, kiedy wszyscy jeszcze spaliśmy, do domu głośno zastukano. Ojciec zapalił lampę i otworzył drzwi. Na progu stali dwaj uzbrojeni żołnierze. Zapytali, za ilu ludzi składa się nasza rodzina. Ojciec odpowiedział: z ośmiu. *Macie 15 minut na zebranie się. Zbierzcie rzeczy i szybko wyjdźcie z domu, zostajecie wysiedleni* - usłyszeliśmy. Nikt nie zapytał za co i dokąd nas wiozą. Ojciec stracił głowę, mama trzymała na rękach dwuletnie dziecko. Wszyscy byliśmy dziećmi, jak mogliśmy się zebrać? Zdażyliśmy wziąć tylko worek fasoli. Wyszliśmy z domu w tym, w czym staliśmy. Wszystkich mieszkańców wsi zebrano wokół cmentarza. Ludzie myśleli, że przywieziono ich na rozstrzelanie. Załadowano wszystkich, jak bydło, do samochodów i odwieziono na stację Feodosja. Pamiętam, że padał rzęsy deszcz.

Samochód podstawiono tuż pod wagon i wrzucono ludzi do jego wnętrza. Wagony były dwupoziomowe. Kiedy przejeżdżaliśmy przez Siwasz¹, wszyscy głośno płakali, żegnając się z Ojczyzną.

Wody i toalety nie było. Kiedy pociąg się zatrzymywał, wszyscy biegli za potrzebą pod wagony. W naszym wagonie nikt nie umarł, tylko jednak kobieta po drodze urodziła. Nie było opieki medycznej, wieszono nas na umieranie, nikomu nie byliśmy potrzebni. W drodze karmiono nas jakąś lurą, zatykaliśmy nosy i polykaliśmy. Nie pamiętam, ile razy nas karmiono, ale wciąż chciało się jeść.

W połowie czerwca nasz eszelon przybył na stację Kattakurgan Okręgu Samarkandzkiego Uzbekkiej SSR. Wszystkich zgromadzono w parku i zaprowadzono na dezynsekcję. Potem samochodami zawieziono nas do kolchozów. Nasza rodzina trafiła do kolchozu „Stalinalimbaj” Rejonu Karadarińskiego. Dla dwóch rodzin przeznaczili kibitkę bez okien, w środku wszystko było czarne od sadzy i dymu. W jednym pokoju mieszkało 15 ludzi.

Miejscowi mieszkańcy początkowo nas nie rozumieli, potem się przyzwyczaili. Na następny dzień po przyjeździe wszystkich zagoniono do pracy. Moi rodzice pracowali przy zbiorze owsa. Ja z bratem pracowałam na polu bawełny.

Latem 1945 roku mama przyszła z pracy, powiedziała, że boli ją głowa, położyła się i umarła. Mamę obmyłam sama. Pod koniec miesiąca zmarł ojciec, od smutku i zmartwień, cały czas rozmyślał, jak sam jeden da sobie radę z dziećmi. Krewni z sąsiedniej wsi pomogli nam pochować rodziców. Cała nasza szóstka została sama. Naczelnik przysłał arbę (woz), żeby zabrać młodsze dzieci do sierocińca. Nie chciałam ich puścić, ale mnie namówiono i najmłodsze dzieci zostały odwiezione do karadarińskiego domu dziecka, ale nie na długo. Bekir cały czas płakał. Poinformowano mnie, że dzieci będą wysłane do Samarkandy. Poszłam prosić dyrektora, aby zwrócono mi dzieci, ale nie uzyskałam zezwolenia. Poprosiłam o pomoc krewnego, Mustafa age, i on zabrał dzieci.

Jeśli nie wychodziłam do pracy, przyjeżdżał brygadier i batem wyganiał mnie na pole. A w domu była czwórka dzieci. W 1946 roku zachorował Osman. Przyszła pielęgniarka i powiedziała, żebym zawiozła go do szpitala. Popracowałam na polu do obiadu, wzięłam go na ręce i poszłam do karadarińskiego szpitala, który znajdował się 15 kilometrów od naszego do-

mu. Nie zdażyłam dojść i zanocowałam u znajomych. Zmęczyłam się i przysnęłam, położyłam też brata. Miał chłodne nóżki. Myślę, dlaczego on marznie w taki upał. Chciałam go obudzić, ale okazało się, że jest już martwy. Dali mi szmatkę, zawięzałam go i na rękach zaniósłam do domu, obmyłam i pochowałam. Po drodze znajome Uzbeki zobaczywszy zawięzane dziecko, ze zdziwieniem pytały: czemu w taki upał go tak zakutałaś?

W 1947 roku Bekir i Fewzije zachorowali na żółtaczkę. Umieszczono ich w szpitalu, leżeli na łóżku, a ja na podłodze. Kiedy wróciliśmy do domu, krewna z drugiej wsi zaproponowała, że zabierze Fewzije do siebie. Po miesiącu zawiadomiono mnie, że Fewzije zmarła na febrę. Sąsiedzi Uzbekcy pomogli ją pochować.

Po jakimś czasie zachorował Bekir. Wracał ze szkoły i stracił przytomność na sąsiednim podwórku. Z trudem przyniosłam go do domu. Chciałam z nim posiedzieć, ale brygadier mi nie pozwolił nakazując iść do pracy. Biegałam do pracy, zbierałam trochę bawełny, a potem do domu. Braciszek ledwie żył, no i umarł tak sam w domu. Poszłam do naczelnika, on pomógł mi dostać mydło i całun. Obmyłam braciszka i pochowałam go.

Kiedy teraz zdarza mi się widzieć kondukt pogrzebowy, zaraz odwracam wzrok. W ciągu trzech lat deportacji pochowałam pięcioro swoich bliskich.

Nie dostawaliśmy od państwa żadnej zapomogi. Na Krymie skończyłam trzy klasy i więcej już nie miałam możliwości się uczyć. Dzieci uczyły się w szkole po uzbecku. Przez pierwsze lata zsyłki wszyscy czekaliśmy, że pozwolą nam wrócić do Ojczyzny, rodzice umarli ze słowami - Krym! Krym! - na ustach.

W 1953 roku wyszłam za mąż za Kerima Dzemilewa, który mieszkał w mieście Kattakurgan. Aby przeprowadzić się do męża, musiałam prosić komendanta o pozwolenie. Pewnego razu bez pozwolenia pojechałam do kolchozu, żeby zobaczyć swoich krewnych, komendant to zobaczył i byłam zmuszona przez cały miesiąc meldować się u niego codziennie.

Z początkiem lat 90. z mężem i dziećmi wróciliśmy do Ojczyzny. Mamy pięcioro dzieci i dziesięcioro wnuków. Mąż zmarł w 2000 roku.

Mieszkam we wsi Koz (Sołniecznaja dolina) w Rejonie Sudackim, na ulicy Abliakim-odża, 7.

Sultanije Abdurafijewa (Abduramajewa), urodzona 12 lutego 1935 roku we

wsi Baatyr (Bagatyr) Rejonu Bachczysarajskiego.

Nasza rodzina składała się z 5 osób: ojciec – Abduraman, matka - Rabije, ja, braciśzek Nafe i siostrzyczka Sabrije. Siostrzyczka Sabrije urodziła się w 1947 roku w deportacji i umarła w wieku siedmiu miesięcy na zapalenie płuc.

17 maja sporządzano spis członków rodziny, ale nie wyjaśniono nam dlaczego.

18 maja, o drugiej w nocy do drzwi głośno zapukano. Ojciec w białym wstał i otworzył. Na progu stało trzech wojskowych z automatami. Ojca aresztowano od razu. Polecono stać i nie ruszać się, bo zastrzelą. Mamie nakazano w ciągu 10 minut przygotować dzieci. Pozwolono nam wziąć tylko łyżki, garneczki i filiżanki. Mama, jak stała, w sukience z krótkimi rękawami, tak wyszła z domu.

Na ulicy mżyło. Stary żołnierz strzegący samochodu, w którym siedzieli nasi sąsiedzi, poradził mamie, żeby wróciła do domu i ubrała na siebie coś cieplejszego. Ale drzwi domu zostały już zamknięte. Obok stała ciężarówka, do której nas wszystkich zapakowano i przywieziono na stację Siureń. Samochód podprowadzono do samego pociągu, odsłonięto tylną plandekę i zagoniono ludzi do brudnego, bydlęcego wagonu.

Nie było tu ani toalety, ani wody. Jej funkcję spełniało wiadro ustawione w kącie wagonu i odgrodzone od reszty prześcieradłem. W drodze karmiono nas raz na dobę: dawano nam lurę z kawalcem żytniego chleba. Nie było pomocy medycznej. Umarłych wynoszono z wagonu i zostawiano na stacji nie pozwalając pochować. Pamiętam, na jednej stacji wszyscy pobiegli po wodę i jedzenie. Chłopczyk z sąsiedniego wagonu, może 10-, 12-letni, też pobiegł po wodę, ale kiedy wrócił z powrotem, żołnierz chwycił go za ubranie na piersi i z całej siły cisnął na koła pociągu. Chłopcu z ust i nosa popłynęła krew. Pociąg ruszył, a on tak został nieruchomo na miejscu.

Nie wiem, ile dni spędziliśmy w drodze. Przywieziono nas na terytorium Kuma Jurińskiego Rejonu Marińskiej ASSR, umieszczono w barakach, po 8-10 rodzin w każdym. Barak był właściwie jednym wielkim pomieszczeniem, pośrodku którego stał piec. Na drugi dzień, według spisu, rodzicom zabrano paszporty i ustanowiono określone reguły. Wszystkich uprzedzono, żeby nikt nigdzie nie wyjeżdżał i nie opuszczał wydzielonego terytorium, a raz w miesiącu trzeba było meldować się u komendanta. Rodzice pracowali przy wycinie lasu. Dorosli zwalali drzewa, a my, dzieci, chodziliśmy razem z nimi i zbieraliśmy gałązki układając je w kupki. Wszyscy przeszliśmy tyfus.

W 1947 roku nas wszystkich, 152 rodziny, załadowano do samochodów i przewieziono do Rejonu Zwienigowskiego, gdzie umieszczono nas w byłej zakładowej stajni. Każda rodzina miała swój „pokój” – boks dla konia, 2 x 3 metry. Rodzice pracowali w stoczni im. Butikowa. Ojciec rozwoził po zakładzie części zapasowe, a mama pracowała jako sprzątaczką w cechu tokarzy. Jedliśmy przemrożone ziemniaki, z których robiliśmy placki. 200 gramów chleba, które nam wydawano, oczywiście nie wystarczało.

W szkole uczyliśmy się po rosyjsku. Do pierwszej klasy poszłam w wieku 12 lat. Do 1956 roku nie wolno nam było uczyć się w technikum ani w instytucie. W 1953 roku zaczęłam pracować jako spawaczka w fabryce. Po śmierci Stalina było łatwiej żyć i mogliśmy swobodnie przemieszczać się po całym rejonie. W 1955 roku otrzymaliśmy nakaz przeprowadzki do miasta Mirzacul w Uzbekkiej SSR. Tam wyszłam za mąż za Reszata Abdurafijewa, urodziłam ośmioro dzieci i we wrześniu 1973 roku całą rodziną wróciliśmy do ojczyzny – na Krym. Dwa lata mieszkaliśmy bez meldunku.

Mój adres: Rejon Leniński, wieś Ługowoje, ulica Ługowskaja, dom 71.

Reszat Abdurafijew, urodzony 28 września 1929 roku w wiosce Machaldur (obecnie Nagomoje) Rejonu Kujbyszewskiego.

Nasza rodzina była duża: ojciec – Abdurafij, mama Fatima, bracia Kemal, Seidzelil, ja, siostrzyczki Diliara, Guliara, braciśzek Nuri. W 1941 roku urodziła się siostrzyczka Lennara, a najmłodszy Seitweli przyszedł na świat w 1946 roku, na deportacji w Uzbekistanie.

17 maja 1944 roku, wieczorem, dwaj starzy żołnierze przyszli do nas w gości, mama nakryła na stół. Jeden z nich wziął mnie na kolana i zaczął płakać. Kiedy ojciec zapytał go, dlaczego płacze, odpowiedział: Przypomnieli mi się moje dzieci.

Tego dnia cała nasza wieś skończyła sadzenie tytoniu, a następnego dnia mieliśmy to świętować, ale zamiast tego o 5 rano rozległo się głośnie walenie w drzwi. Ojciec otworzył, ale zaraz przyciśnięto go automatami do kąta.

Żołnierze pytali, kto mieszka w domu. Potem poszliśmy się ubrać. Na zebranie się dano nam 15 minut. Pośpiesznie odzianych wypchnięto nas na ulicę i pognano jak bydło za stodoły z tytoniem. Cała wieś była otoczona przez wojskowych. Eskortowali nas żołnierze z automatami. Podjechały ciężarówki i wszystkich do nich załadowano. Przywieziono nas na stację Siureń i podstawiliśmy samochody pod same wagony, przerzucono do środka. W wagonie było 102 ludzi, byli

to mieszkańcy Bałakławy i Sewastopola. Po wypełnieniu wagonów ludźmi, zaraz zamknięto je na zasuwę. Nie zdążyliśmy nawet ruszyć z miejsca, jak zaczęły nam dokuczać wszy, wybieraliśmy je sobie nawzajem całą drogę, aż do Uzbekistanu. W wagonie nie było toalety ani wody. Nie było żadnej pomocy medycznej. Karmiono nas raz na dobę, dając kawalcem chleba i lurę. W naszym wagonie umarła babcia, zawinęliśmy ją i zostawiliśmy na stacji przy drodze. Po drodze pociąg obrzucano kamieniami, wołając „zdrajcy”.

W podróży spędziliśmy 23 dni. Przywieziono nas na stację Głodny Step miasta Mirzacul Uzbekkiej SSR. Tam załadowano nas na wozy i odwieziono do kolchozu „Październik”. Naszej dużej rodziny nikt nie chciał przyjąć. Dlatego przewieziono nas do suszarni bawełny. Kiedy dzieci zobaczyły obcych ludzi, wystraszyły się i zaczęły krzyczeć. Przewodniczący kolchozu powiedział: Jeśli wam się nie podoba, wracajcie z powrotem na stację. Ale wtedy podszedł nasz krajan i pomógł przenieść się do zamienionego na klub meczetu. Dano nam miejsce za przegrodą, w pomieszczeniu o wielkości 2 x 10 metrów. Dwa dni je czyściliśmy. Po miesiącu przewieziono nas do szkoły, do jednej z klas, gdzie uczyło się trzydziścioro ludzi. Zima tamtego roku była bardzo surowa. W grudniu w naszej rodzinie pojawiło się jeszcze jedno dziecko – Enwer. Ale wkrótce zachorował na zapalenie płuc i umarł. Mama pracowała w szkole jako sprzątaczką, to uratowało naszą rodzinę od śmierci głodowej. Wszyscy przeszliśmy malarię.

Na drugi dzień po przybyciu wygoniono nas do pracy przy pieleniu bawełny. Pracowałem dziewięć lat jako woźnica. Miałem wtedy 15 lat. Do 1953 roku pracowałem w kolchozie, potem poszedłem szkolić się na traktorystę w szkole dla mechaników.

W szkole jedne dzieci uczono po rosyjsku, inne po uzbecku. Ja w ogóle się nie uczyłem, ponieważ poszedłem do pracy. W 1954 roku skończyłem szkołę dla mechaników i pracowałem jako operator koparki: kopałem kanały w Uzbekistanie i na ugorach Kazachstanu. Nie służyłem w armii, ponieważ kwalifikowano mnie jako „zdrajcę narodu”. W 1955 roku ożeniłem się. W 1973 roku z żoną i ośmiorgiem dzieci wróciliśmy na Krym. Żyliśmy dwa lata bez meldunku. 15 lat pracowałem jako pastuch.

Mój adres: Rejon Leniński, wioska Ługowoje, ul. Ługowskaja 71.

Tłum. Joanna Bocheńska

¹ Słone jezioro, a właściwie laguna oddzielona od Morza Azowskiego piaszczystą mierzeją, tzw. *Arabastka Strielka*.

Tatarski zjazd w Sokółce

MUSA CZACHOROWSKI

Tak, znowu zajechali Tatarzy do Sokółki, a była to ich największa impreza w kraju, już XI Międzynarodowa Letnia Akademia Wiedzy o Tatarach Polskich. Trwająca od 7 do 9 sierpnia 2009 r. wpisała się w dwa ważne jubileusze: 400-lecie uzyskania praw miejskich przez Sokółkę oraz 330. rocznicę osadnictwa tatarskiego na Podlasiu. Docenił rangę Akademii Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, obejmując ją swoim honorowym patronatem.

Podobnie jak i w latach ubiegłych ciężar działań przygotowawczych i organizacyjnych przyjął na siebie nieoceniony Jusuf Konopacki, wspierany przez Urząd Miejski w Sokółce, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Szlak Tatarski, Podlaski Oddział Związku Tatarów RP oraz Sokółski Ośrodek Kultury. Współorganizatorami był Urząd Marszałkowski i Radio Białystok. Patronat medialny sprawowały zaś Gazeta Wyborcza i TVP Historia. Dobra pogoda była, oczywiście, i dopisywała, podobnie jak humory uczestników, przez cały czas imprezy. Akademia przyciągnęła gości z całej Polski, a także z zagranicy m.in. z Litwy i Białorusi.

Przed południem, 7 sierpnia, w sali sokólskiego kina rozpoczęła się pierwsza, popularno-naukowa część Akademii. W holu już się załudniło, byli m.in.: Dżemila Smajkiewicz-Murman, Ajsza Szabanowicz, Dżirdżis Szahuniewicz i Omar Asanowicz z Gdańska, Melika Czechowska z synem Michałem z Włocławka, z Warszawy zajechała Amina Ragipović, z Białegostoku Halina Szahidewicz i Aleksander Miśkiewicz. Witano się ze znajomymi, ściskano z krewnymi, wertowano kolejny numer dwumiesięcznika Życie Tatarskie. Przybyli przedstawiciele lokalnych władz m.in. pełnomocnik wojewody podlaskiego ds. mniejszości Maciej Tefalski, starosta sokólski Franciszek Budrowski, burmistrz Sokółki Stanisław Małachwicz, przewodniczący Rady Miejskiej Sokółki Jan Zabudowski. Zawitał attache kulturalny ambasady Iranu w Polsce dr Mohammed Riadh Abbas, przybył przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litewskich Adas Jakubauskas i przedstawiciel Związku Tatarów Białorusi Aleksander Krynicki.

Zebranych powitał serdecznie przewodniczący Podlaskiego Oddziału Związku Tatarów RP Jusuf Konopacki. Następnie prezes Lokalnej Grupy Działania Szlak Tatarski Piotr Bujwicki odczytał list Pre-

zydenta RP Lecha Kaczyńskiego skierowany do uczestników Akademii. A po wystąpieniu burmistrza Małachwieja rozpoczęła się sesja. Pierwszy głos zabrał prof. Jerzy Maroszek z Uniwersytetu w Białymstoku, który omówił historię osadnictwa tatarskiego na Podlasiu. Dr Katarzyna Warmińska z Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawiła Tatarskie miejsca. Rola przestrzeni w etniczności grupy. Wykład dr Barbary Podolak, również z Uniwersytetu Jagiellońskiego, zatytułowany był Logika, precyzja i ład; czyli wyznaczniki języka tureckiego, natomiast dr Joanna Bocheńska z krakowskiego UJ opowiadała o wyprawie z Podlasia do Kurdystanu oraz o podobieństwach i różnicach między Kurdami a Tatarami. Prowadzący sesję dr Aleksander Miśkiewicz z Uniwersytetu w Białymstoku, podzielił się swoimi refleksjami dotyczącymi sokólskich Orientów.

Po tych ciekawych prelekcjach oraz dyskusji, odczytano pismo od przewodniczącej Związku Polaków na Białorusi Andżeliki Borys, zaś prezes Centrum Kultury Tatarów RP w Gdańsku Dżirdżis Szahuniewicz za usługi dla społeczności tatarskiej uhonorował medalem chana Dżelal ad-Dina niestrudzoną działaczkę społeczną, znaną wszystkim dobrze wieloletnią przewodniczącą Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku Halinę Szahidewicz oraz równie szeroko znanego animatora kultury, dziennikarza, przewodniczącego Podlaskiego Oddziału Związku Tatarów RP Jusufa Konopackiego. Na zakończenie tej części Akademii Jan Połczyński z grupy łucznictwa tradycyjnego Czambulik przedstawił informację o łukach refleksyjnych i zaprezentował takowy wraz z efektownym strzelaniem do tarczy.

Kolejnym punktem sokólskiej imprezy było odsłonięcie pamiątkowej tablicy na budynku Sokólskiego Ośrodka Kultury. Pomiedzy husarskimi skrzydłami widnieje napis 1679 – 2009 W 330 LECIE OSADNICTWA TATRÓW NA PODLASIU SPOŁECZEŃSTWO SOKÓŁKI SOKÓŁKA 7 SIERPNIA 2009 R. Tablicę wykonał artysta z Grodna Aleksander Altsipin. W godzinach popołudniowych wyjechano zaś do Białegostoku na otwarcie wystawy Kobierce modlitewne w Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego. Otwarcia wystawy dokonał Mufti RP Tomasz Miśkiewicz wraz z dyrektorem muzeum Ryszardem Saciukiem. Gościem honorowym był Maciej Musa Konopacki, niestrudzony piewca Tatarszczyzny i współdziałania międzyreligijnego. Z koncertem wystąpił Alije,

tatarski zespół z Wilna, kierowany przez Alikę Melecha. Wieczorem natomiast, ponownie w Sokółce, na placu przed Urzędem Miejskim grały młodzieżowe zespoły reggae, a grupa Hypnosis zaprezentowała tańce z ogniem. Dużą atrakcją była również projekcja filmu amerykańskiego Dżyngis-chan.

Następny dzień Akademii odbywał się pod hasłem Kultura łączy narody. Rozpoczął go kiermasz rękodzieła ludowego: ceramiki, rzeźby i obrazów ludowych, wyrobów z drewna oraz szkła. Były także stoiska ze starociami, gdzie Dżirdżis Szahuniewicz zaopatrzył się w sztylet ukryty w lasce, a mufti Miśkiewicz zakupił stary miedziany imbryk: w sam raz do parzenia herbaty. Smakosze mogli pożywić się tatarskimi pierogami: z jednej strony placu Maria Radecka oferowała wspaniałe pierogi z mięsem lub jabłkami, z drugiej natomiast Fatima Bujnowska z litewskich Sorok Tatarów miała równie smakowity – ale z makiem, specjalność z rejonu Kowna i Olity. A w pobliskim parku czekała moc atrakcji dla dzieci: odbywały się tam gry i zabawy zręcznościowe, pokazy żonglerki, skakano na trampolinie, zjeżdżano do basenika z piłeczkami. Była wata cukrowa i lody, drzewko szczęścia z upominkami, uczono się strzelania z łuków, malowano sobie buźki. W tych sympatycznych igraszkach uczestniczyła spora grupa polskich dzieci z białoruskiego Grodna.

W sobotę na scenie nieopodal Urzędu Miejskiego rozpoczęły się występy zespołów mniejszości narodowych i etnicznych. Na początku w porywających tańcach w rytm równie porywającej muzyki zaprezentowały się czeczeńskie dzieci z ośrodka dla uchodźców. Chłopcy w tradycyjnych kaukaskich czerkieskach, w nasuniętych na oczy białych papachach, dziewczęta w strojnych sukniach: wdzięk, lekkość, energia, duma. Po nich występowała grupa bośniacka, następnie New Belly z tańcem brzucha, białoruska Kalinka, znany i ceniony tatarski zespół Alije i nasz tatarski, podlaski. Byli również Baszkirzy oraz po raz pierwszy w Sokółce górale ze Spisza. Atrakcją stał się występ zespołu z Kurdyjskiego Centrum Informacji i Dokumentacji w Krakowie. Karim, Hana i Kurdo zatańczyli swe narodowe tańce: sepe, bablakan, szejchani i copi, a ich partnerkami były Melika Czechowska i Katarzyna Warmińska! Zaskoczyły samych Kurdów błyskawicznym opanowaniem trudnych tanecznych kroków. Przebrane w kurdyj-

skie stroje wyglądały ponoć lepiej od rodowitych Kurdyjek... W każdym bądź razie to niewątpliwie one porwały publiczność do wspólnego tańca przed sceną.

Po występach odbyło się spotkanie ze znanym reżyserem Jerzym Hoffmanem, którego nazwisko wiąże się nierozzerwalnie z takimi wielkimi produkcjami filmowymi jak *Potop*, *Pan Wołodyjowski* oraz *Ogniem i Mieczem*. Hoffman ze swadą opowiadał o swych filmowych przeżyciach, a zebrani nagrodzili go długotrwałymi oklaskami i odśpiewanym na stojąco „Sto lat”. Zamknęła ten pasjonujący wieczór projekcja drugiej części *Potopu*.

Trzeci dzień Akademii szykował sporą niespodziankę: na rozległej łące wzdłuż zalewu Sokólskiego rozegrana miała zostać rekonstrukcja bitwy pod Beresteczkiem, ze szczególnym uwzględnieniem ciętych replik słownych, których obie walczące strony ponoć sobie nie żałowały. Piękna pogoda przyciągnęła setki osób. Na murawie harcowali jeźdźcy, błyskały szable, świstały strzały. To członkowie grup rekonstrukcji historycznych z Białegostoku, Ostrołki i Warszawy wcieli-li się w postaci szlachty, Kozaków oraz Tatarów. Byli w tym zacnym gronie kawalerzyści z Podlasia m.in. Janusz Cukierman i Dariusz Woroszyło. Bo i powiedzieć trzeba, że jest w Białymstoku szwadron ochotniczy, który kulturuje tradycje 10 Pułku Ułanów Litewskich.

Wtem rozległa się przenikliwa bojowa muzyka i zaczęło się: podchodzenie przeciwnika, obrzucanie się słowem rozmaitym, potem skok, zwarcie. Huknęły wystrzały, zadźwięczały klingi, napinały się cięciwy łuków. Konie galopowały. Widzowie w napięciu dopingowali „Dawaj, dawaj! Na nich!” I wygraliśmy, jakżeby inaczej! Po południową zaś porą zorganizowano piknik w Bohonikach, na placu przed Domem Pielgrzyma. Miejsca przy stołach bardzo szybko zostały zajęte, a chętnych na tatarskie jadło było tak wielu, że Maria Radecka, Żanna Szczęsnowicz, Maciej Szczęsnowicz oraz kilka jeszcze osób miało pełne ręce roboty z przygotowywaniem potraw, zbieraniem zamówień i podawaniem porcji. Tłoczno też było w meczecie, gdzie odwiedzającymi zajmowała się Eugenia Radkiewicz.

W spokojnej atmosferze pogodnego letniego popołudnia opadały powoli emocje Akademii. Jusuf Konopacki siedział zadumany obok swej małżonki Zosi; pewnie myślał już o przyszłorocznej imprezie. Sonia i Aleksander Kryniccy z Grodna zastanawiali się nad powrotem do domu. Melika Czechowska z synem Michałem i z Zosią Assanowicz wybrały się bryczką na miziar. A Musa, rozmazany, zapatrzył się w bezkresne niebo...

Tatarskie biografie

Dokonało się wreszcie wydarzenie, na które wszyscy czekali niecierpliwie przez dwa ostatnie lata: kowieńskie wydawnictwo Aušra wypuściło w świat książkę *Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje* (Litewscy Tatarzy w historii i kulturze). 23 czerwca o godz. 15 w wileńskim ratuszu odbyła się prezentacja książki, którą następnego już dnia wiele litewskich środków przekazu określiło encyklopedycznym przewodnikiem.

Autorzy książki: przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litwy, doktor nauk humanistycznych Adas Jakubauskas, kandydat nauk filozoficznych, redaktor naczelny gazety *Lietuvos totoriai* Galim Sitdykow, kandydat nauk historycznych, starszy pracownik naukowy Państwowego Muzeum Historycznego w Moskwie Stanisław Dumin, powiedzieli o celach i zadaniach publikacji, roli znamiennych przedstawicieli litewskich Tatarów w historii oraz kulturze Litwy, Białorusi, Polski, Rosji oraz innych państw, gdzie zmienne koleje losu nakazały im żyć i wypełniać swe obowiązki. Dość wspomnieć, że z grona litewskich Tatarów, oprócz znacznej ilości wojskowych, wywodził się laureat nagrody Nobla Henryk Sienkiewicz, uczony – ekonomista, socjolog Michał Tuhan-Baranowski, znakomity architekt Stefan Kryczyński, profesor Osman Achmatowicz, aby przekonać się, że wysiłek, włożony w przygotowanie takiej książki nie był daremny.

We wstępnym tekście *Книга о подвигах предков* wyjaśnione zostało, że litewscy Tatarzy są unikatową grupą Tatarów, którzy osiedlili się na terytorium Wielkiego Księstwa Litewskiego ponad 600 lat temu. Synonimem pojęcia „Tatarzy litewscy” jest określenie „Tatarzy polscy” lub też „polsko-litewscy”. Oprócz tego, Tatarzy, zamieszkujący teraz w Republice Białoruś, nazywani Tatarami białoruskimi, również są krewnymi Tatarów litewskich, bowiem niegdyś tereny obecnej Białorusi przynależały do Wielkiego Księstwa Litewskiego.

W celu zrozumienia historycznego kontekstu formowania się Tatarów litewskich jako oddzielnej

grupy etnicznej, wielkie znaczenie mają zamieszczone na wstępie naukowo-historyczne teksty współautorów książki: Stanisława Dmina *Литовские татары – шесть столетий истории* (Tatarzy litewscy – sześć stuleci historii) oraz Adasa Jakubauskasa *Литовские татары вчера и сегодня* (Litewscy Tatarzy wczoraj i dzisiaj).

W książce zebrano blisko sto biografii znakomitych przodków litewskich Tatarów, którzy pozostawili swój ślad w historii i kulturze. Jak mówią autorzy, to dopiero początek i w następnym wydaniu, które zamierzają opublikować w 600. rocznicę bitwy pod Grunwaldem, gdzie po stronie polskich, litewskich i ruskich wojsk walczyły oddziały tatarskie na czele z carewiczem Dżelal-ad-Dinem, liczba przodków, z których zasług nie tylko można, ale i należy czuć dumę, niewątpliwie wzrośnie.

Na uroczystej promocji książki obecni byli m.in. ambasador nadzwyczajny i pełnomocny Federacji Rosyjskiej na Litwie Władimir Czchikwadze, nadzwyczajny i pełnomocny ambasador Kazachstanu na Litwie Galymdżan Kojszybajew, przedstawicielka ambasady Polski na Litwie Ewa Anna Figel, znany litewski uczyony – akademik Leonas Sauka, przedstawiciele społeczności tatarskiej oraz innych mniejszości zamieszkujących na Litwie, a także mieszkańcy Wilna.

Zabierający głos przedstawiciele naukowej i społecznej elity Litwy, wysoko ocenili książkę *Литовские татары в истории и культуре*, wyrażając przekonanie, że odegra ona znaczącą rolę w kształtowaniu pozytywnego wizerunku tatarskiej wspólnoty i stanie się ważnym źródłem poznania historycznego i kulturalnego dziedzictwa Tatarów litewskich, tak dla masowego czytelnika, jak i uczonych, dziennikarzy, pisarzy.

Imprezę, prowadzona przez Vytautasa Mikalauskasa, uświetniło piękne wykonanie arii operowych i roman-sów z tatarskiej, litewskiej i rosyjskiej klasycznej muzyki wokalne przez znanych solistów: Lilię Gubajdullinę oraz Tomasą Vajtkauską.

Informacja „LT”
Thum. Musa Czachorowski

Pomnik w Rejżach

Świadectwem przyjaźni Litwinów i Tatarów będzie list do przyszłych pokoleń oraz pomnik w Rejżach – jednej z najstarszych miejscowości zamieszkiwanej przez litewskich Tatarów. 4 września br. odbyło się tam wielkie święto, podczas którego do fundamentu pomnika Witolda Wielkiego, upamiętniającego też bitwę pod Grunwaldem, została włożona kapsuła z listem do przyszłych pokoleń.

SAULE PINKEWICZENE

Obok pomnika – unikatowy zegar słoneczny

Kapsułę, w której znajduje się list z najważniejszymi datami z historii Litwinów i Tatarów, które odzwierciedlają wspólne sześćsetletnie dzieje, w fundament pomnika wmurował przewodniczący Sejmu Arūnas Valinskas oraz przewodniczący Fundacji Budowy Pomnika Witolda Wielkiego Motiejus Jakubauskas.

Pomnik Witolda Wielkiego w Rejżach powinien stanąć w przyszłym roku, na obchody 600-lecia bitwy pod Grunwaldem. I to jest bardzo sensowne, ponieważ właśnie wtedy po jednej stronie walczyli i Litwini, i Tatarzy. Inicjatorem wzniesienia pomnika był Związek Wspólnot Tatarów Litewskich. W sierpniu 2008 r. założył on Fundację Budowy Pomnika, na konto której, po dziś dzień, przyjmowane są darowizny.

Granitowy, mający ponad 5 metrów wysokości pomnik, którego autorem jest rzeźbiarz z Wilna Jonas Jagiela, ma oddać sens wspólnej historii Litwinów i Tatarów litewskich. Obok pomnika powstanie jeszcze jedna unikatowa budowla – zegar słoneczny, wskazujący czasy w Rejżach i Grunwaldzie, gdzie odbyła się bitwa. Urządzenie do niego sprezentował wyższy administrator Katedry Elektroniki Stosowanej Wydziału Elektrotechniki i Inżynierii Zarządzania Kowieńskiego



Technologicznego Uniwersytetu Jonas Navikas, który od dawna interesuje się zegarami słonecznymi.

Symbol przyjaźni narodów

Przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litewskich, członek zarządu Fundacji dr Adas Jakubauskas krótko przypomniał zebrany daty wspólnej historii Tatarów i Litwinów. Postument został poświęcony modlitwami katolików i muzułmanów. „Czasy radzieckie zniszczyły życie społeczne w Rejżach, żyjący tu Tatarzy rozprzestrzenili się po całej Litwie, dlatego naszym zadaniem jest ożywienie tej wspólnoty” – mówił A. Jakubauskas,

przypominając, iż Rejże od dawna są nazywane Mekką Tatarów litewskich.

„Nie ma małych narodów, są tylko nie-liczne” – przewodniczący Sejmu A. Valinskas również podkreślił ważność działalności społecznej, zachęcając każdego do przeżycia własnych bitew grunwaldzkich oraz złożenia na wspólnym ołtarzu swojego wysiłku i pracy dla innych. „Jeżeli zajdzie taka potrzeba, jestem gotów pomóc finansowo” – zapewnił budowniczych pomnika.

Razem z przewodniczącym Sejmu na uroczystość poświęconą wzniesieniu pomnika Witolda Wielkiego oraz rocznicy bitwy pod Grunwaldem przybyło czterech członków Sejmu, kierownicy okręgu i rejonu olickiego, kierownik Olickiego Oddziału Terytorialnego Departamentu Dziedzictwa Narodowego Vytautas Kolesnikovas, przedstawiciele Związku Strzelców Litwy (Szaulisów) i inni ważni goście. W licznym gronie obserwujących ceremonię byli także miejscowi mieszkańcy, dla których ten dzień był naprawdę szczególny.

„Pomnik Witolda Wielkiego nie jest wznoszony ani dla Tatarów, ani dla Litwinów – jest przeznaczony dla wszystkich, jako symbol przyjaźni narodów, nadający sens długoletniemu doświadczeniu wspólnego życia narodów w jednym państwie” – twierdził jeden z pomysłodawców pomnika, krzewiciel dziedzictwa tatarskiego M. Jakubauskas.

Thum. Tatjana i Daniel Czachorowscy

Przemówienie przewodniczącego ZWTL dr. Adasa Jakubauskasa na posiedzeniu plenarnym Sejmu Litwy

9 grudnia 2008 r. w sali historycznej imienia 11-go marca w budynku Sejmu Litewskiego, odbyło się uroczyste posiedzenie poświęcone 60-leciu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, ustanowionej przez Zgromadzenie Generalne Narodów Zjednoczonych. Na posiedzeniu przemawiali przewodniczący Sejmu Arūnas Valinskas, deputowany Rady Najwyższej Republiki Litewskiej i Sejmu Niepodległościowego, sygnatariusz Aktu Niepodległości, dziekan wydziału Prawa Uniwersytetu im. Michała Romera prof. Egidijus Jarasziunas, prezydent Litewskiego Związku Niepełnosprawnych Rasa

Kavaliauskaite, zastępca przewodniczącego Komitetu Wspólnot Narodowych, przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litewskich dr. Adas Jakubauskas, przewodniczący sejmowego Komitetu do Spraw Człowieka Arminas Lydeka.

Generalne Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych przyjęło i ogłosiło Deklarację Powszechną 10 grudnia 1948 r. Sporządzono według niej niemało umów i deklaracji, wśród których są: Europejska Konwencja Praw Człowieka (1950 r.) oraz Karta Praw Podstawowych UE (2000 r.)

W obchodach uczestniczyli: premier Republiki Litewskiej oraz inni członko-

wie rządu, deputowani Sejmu Niepodległościowego i Rady Najwyższej Republiki Litewskiej, sygnatariusze Aktu Niepodległości, sędziowie Sądu Konstytucyjnego, kierownicy Sądów: Najwyższego, Apelacyjnego oraz Wyższego Administracyjnego, hierarchowie i przedstawiciele litewskiego kościoła, przedstawiciele misji dyplomatycznych, kierownicy instytucji odpowiedzialnych przed Sejmem, przedstawiciel Światowej Wspólnoty Litwinów, sejmowi kontrolerzy, przedstawiciele wspólnot narodowych i inni goście honorowi.

Informacja „LT”

Lietuvos ir Lenkijos totoriai Kosciuškos sukilime

ARKADIUSZ KOŁODZIEJCZYK

*Pabaiga, pradžia „LT“ 7–9 (119–121),
„LT“ 1–3 (122–124).*

Totorių nuostoliai mūšyje prie Maciejovicų nežinomi. Generolo Kazimiero Ruščico spalio 11 dienos pranešime teigiama, kad pulkininkas Voicechovskis su keliasdešimčia žmonių atsidūrė Karčeve, pulkininkas Achmatovičius su savo daliniu – Galkuose, ten pat ir papulkininkis Stefanus Piruskis su „keliasdešimčia žirgų iš Chlevinskio pulko“⁶⁰. Tuomet nuo žaizdų mirė pulkininkas Mustafa Achmatovičius. Jis palaidotas Lostajuje⁶¹.

Tuo metu iš Gardino besitraukianti lietuvių kariuomenė žygiavo 4 kolonomis Varšuvos link. Spalio 26 dieną ties Kobylka generolo Jano Jakubo Mejeno kolona susikovė su Suvorovo pajėgų dalimi. Lietuvių padaliniai buvo silpnai ginkluoti, kariai pavargę nuo ilgų atsitraukimo žygių, daug kas iš jų sirgo. Mejeno kolona buvo sudaryta iš 2-ojo PSP, vadovaujamo pulkininko Adamo Guškovskio su 296 žmonėmis; 5-ojo PSP, vadovaujamo generolo S. Biševskio, su 321 raitininkais ir 6-ojo PSP, kuriam vadovavo E. Sobolevskis. Iš 343 žmonių, 114 sirgo; kovai taip pat netiko 110 žirgų⁶². Mūšis pasibaigė lietuvių pralaimėjimu. Į nelaisvę pateko sužeistas Biševskis, 4 majorai, 44 karininkai ir apie 800 karių. Remiantis generolo Juzefo Zajončeko lapkričio 2 d. raportu pulko nuostoliai buvo tokie: 96 žuvusieji ir pradingę, 6-ojo pulko nuostoliai – 25 žmonės. Neaiškūs 5-ojo pulko nuostoliai, nes jis prie Pragos padidėjo iki 117 žmonių⁶³.

1794 m. lapkričio 2 d. Pragos (Varšuvos priemiestis) apkasuose kovėsi visi Lietuvos priešakinės sargybos pulkai: 1-ajame PSP buvo 280 žmonių (324 žirgai), bet kautis galėjo tik 66, likusieji buvo ligoti arba sužeisti; 2-ajame PSP – 207 žmonės, 3-ajame PSP – 250 žmonių, iš kurių tik 211 galėjo kautis, 4-ajame PSP – 427 raitininkai, galinčiųjų kovoti – 330, 5-ajame PSP – 492 sveikų, 329 ligoti; 6-ajame PSP – 318 žmonių, galinčių kautis – 193⁶⁴. Lapkričio 4 d. rusų pajėgoms šturmuojant Pragą, priešakinės sargybos pulkai patyrė didelių nuostolių. Kažkuris totorius savo maldaknygėje pažymėjo, kad Pragoje „musulmonų daug užmušta, vien karininkų keliasdešimt“⁶⁵. Karo lauke kritę kariai buvo palaidoti kapinėse prie dabartinio Kamionko ežerėlio. 1981 m. kapinių vietoje pastatytas paminklas, kuriame išvardyti totoriai, kurie žuvo gindami Pragą⁶⁶.

Analizuojant karo istoriją, reikia pažymėti, kad beveik visi Lenkijos ir Lietuvos totoriai parėmė sukilimą. Pavyzdžiui, gegužės 14 d. Gardino tvarkomoji komisija išleido įsaką, kad „totorių tauta būtų pasiruošusi stoti į kovą dėl tėvynės (...), kad šios tautos pulkininkai ir

rotmistrai surašytų ginklus ir žmones“⁶⁷. Atsakydama į 6-ojo PSP rotmistro Abrahamo Skirmanto memorialą, Tautinė aukščiausioji taryba 1794 m. birželio mėn. paskelbė visišką totorių lygybę su šlėkta: „...dėl totorių tautos valdų privalu laikytis pilietinių pareigų, Tautinės aukščiausiosios tarybos universalu patvirtintų birželio 6 dieną ir visai valstybei paskelbtų“⁶⁸. Dauguma Lietuvoje esančių totorių dvarų sukilimo metais buvo sunaikinti ir virto griuvėsiais. „Tuometiniuose aktuose skaitome, kaip totoriai grįždami į savo tėviškes rasdavo jas sunaikintas dėl revoliucinio krašto nuosmukio“ – rašė S. Kričinskis⁶⁹.

Generalo J. Bielako našlė liko su 13 vaikų. Kunigunda Bielakova prašė Tado Kosciuškos, kad po vyro mirties jai būtų paskirta pensija. Rugpjūčio 13 d. Kosciuška persiuntė Tautinei aukščiausiajai tarybai pavedimą patenkinti našlės prašymą. Kitą dieną jos prašymui buvo pritarta. 1794 m. rugpjūčio 23 d. Tautinės aukščiausiosios tarybos protokole pažymėta: „(...) atsakydami į pilietės Bielakovos, su trylika vaikų likusios generolo Bielako našlės, prašymą bei atsižvelgdami į Aukščiausiojo vado rezoliuciją, pareiškiame, kad, kol Abiejų Tautų Respublikos išdas galės apsvarstyti žemės priskyrimą pilietei Bielakovai už jos vyro nuopelnus, tuo tarpu skiriame ketvirtąjo algos dalį, t. y. 3000 zlotų per metus, kurie kas ketvirtį decursive bus išmokami“⁷⁰.

Bielakova ištekėjo antrą kartą už Mustafos Tupalskio, kuris generolo pulke buvo rotmistras. 1824 m. jis buvo Bialsko apskrities taikos teisėjas. Kunigunda palaidota Studziankoje⁷¹.

Lenkijos ir Lietuvos totorių karinės pastangos Kosciuškos sukilime buvo reikšmingos. Pagal Tadeušo Korzono apskaičiavimus, priešakinės sargybos pulkuose į mūšio lauką ėjo: 1-ojo Kirkoro PSP – mažiausiai 427 žmonės (galėjo būti 570 žmonių), 2-ojo Jelenskio Didžiosios buožės PSP – mažiausiai 207 žmonės (galėjo būti 526 žmonės), 3-ojo Chlevinskio PSP – 781 žmogus (visas karininkų, draugų ir karių, kuriems teko tarnauti šiame pulke, skaičius), 4-ojo Bielako PSP – 376 žmonės (galėjo būti 494 žmonės), 5-ojo Biševskio PSP – 492 žmonės (galėjo būti 503 žmonės), 6-ojo Azulevičiaus PSP – 318 žmonių (galėjo būti 439 žmonės)⁷². Daliniai, kuriuose tarnavo totoriai, kovėsi gerai, įrodydami gerą pasirėngimą bei didelį patriotizmą. Labai simboliška, kad totorių daliniai kovėsi daugelyje mūšių, kaip antai prie Maciejovicų: visi šeši LDK priešakinės sargybos pulkai dalyvavo 1794 m. lapkričio 4 dieną ginant Pragą.

Pulkininko J. Azulevičiaus 6-ojo PSP vėliava visą XIX amžių buvo saugoma Studziankos mečetėje. Vėliava buvo pa-

gaminta iš žalio šilko su lenkiškais ir arabiškais užrašais, o aplinkui apsiūta sidabro spalvos galionais. Ši vėliava sudegė su mečete, kuomet 1915 m. ją padegė iš Lenkijos Karalystės besitraukianti rusų kariuomenė⁷³.

Kaip jau buvo minėta, generolo J. Bielako ir pulkininko J. Azulevičiaus kapai Studzenkoje neišliko, bet išliko keliolika jų palikuonių kapų, kurie tęsdami totorių karines tradicijas tarnavo Karalystės kariuomenėje, o paskui ir Rusijos imperijos kariuomenėje.

*Iš lenkų kalbos vertė Alicija Grigutytė
Redagavo Adas Jakubauskas*

60 T. Rawski, op. cit., P. 266.

61 S. Dziadulewicz, op. cit., P. 13.

62 L. Podhorocki, *Bitwa pod Kobylką 26 X 1794 r.*, „Studia i Materiały do Historii Woskowości“, t. XIII cz. 2, 1967, P. 90.

63 Ten pat, P. 100.

64 T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje...*, t. VI, P. 309–310.

65 S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy...*, P. 42.

66 J. Tyszkiewicz, *Kampanie...*, P. 41.

67 H. Mościcki, op. cit., P. 196.

68 *Akty powstania Kościuski...*, t. I, P. 334–335.

69 S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy...*, P. 42.

70 *Akty powstania Kościuski...*, t. II, P. 97–98. A.

71 *Kołodziejczyk, Cmentarze muzułmańskie...*, P. 74. T.

72 Korzon, *Wewnętrzne dzieje...*, t. VI, P. 316.

73 S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy...*, P. 144.

„Europa, bendras paveldas. Istoriją kuriame kartu“

Renginio metu buvo pristatyta totorių bendruomenės sąjungos išleista knyga „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Knygą pristatė vienas iš jos autorių Galimas Sitdykovas bei redaktorė Emilija Golovanova. Tai knyga enciklopedija, kurioje pateikti žymių Lietuvos totorių, palikusių ryškų pėdsaką Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos ir kitų šalių istorijoje ir kultūroje, gyvenimo aprašymai.

Po knygos pristatymo vyko dokumentinio filmo „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“ peržiūra. Šis filmas kino festivalyje Kazanėje laimėjo pagrindinį prizą už geriausią scenarijų dokumentinių filmų kategorijoje.

Gausiai susirinkusiems Garliavos vidurinės mokyklos moksleiviams, vad. mokytojos A. Šalavkienės, tai buvo puiki pilietinio ugdymo pamoka. Už susidomėjimą totorių istorija moksleivis Tadas Gužauskas buvo apdovanotas svečių pristatyta knyga „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“.

Kauno rajono bibliotekos informacija

Atkurtas istorinis Deltuvos mūšis

1812 m. birželio 28 d. Deltuvos miestelyje (Ukmergės raj.) įvyko pirmasis Prancūzijos–Rusijos karo mūšis, istorijoje žinomas kaip Vilkmergės mūšis: puolančios Prancūzijos armijos avangardo kariai susirėmė su besitraukiančiu Rusijos pirmuoju pėstininkų korpusu. Šis istorinis įvykis šiemet jau vienuoliktą kartą atgimė Deltuvos miestelyje susirinkusių žiūrovų akyse.

Mūšis priminė istorinę praeitį ir supažindino žiūrovus su XIX šimtmečio pradžios karyba. Kareivišką išmonę čia demonstravo Lietuvos, Latvijos, Lenkijos ir Baltarusijos karo entuziastai, susibūrę į klubus, pasisiūdinę Napoleono epochos uniformas, išgiję ano meto amunicijos ir mėginantys kariauti taip, kaip buvo kariauta anksčiau. Birželio 29 d. įvykęs Deltuvos mūšis pakartojo Prancūzijos imperatoriaus Napoleono Bonaparto ir Rusijos caro Aleksandro I 1812 metų mūšius.

Mūšį stebėjęs istorikas Arvydas Pociūnas pateikė duomenų, kad tikrajame Deltuvos mūšyje dalyvavo 21 308 Rusijos armijos kariai, turėję 96 pabūklus. Jie kovėsi su 44 532 Prancūzijos armijos kariais, šaudžiusiais iš 92 pabūklų. Per šį mūšį žuvo 115 žmonių, kovojusių abiejose pusėse, 137 buvo sužeisti. Kaip aiškino istorikas, lietuvių proseneliai 1812 metų kare kovėsi abiejose – prancūzų ir rusų pusėse. Tarp jų buvo ir prievarta paimtų, ir savanorių. Komentatorius paaiškino, kad anų dienų karo sėkmė buvo vertinama ne pagal žuvusiųjų skaičių, o pagal tai, kiek paimta priešų vėliavų ir pabūklų.

Inscenizuotame mūšyje dalyvavo at-



kuriamas Lietuvos totorių bendruomenės IV LDK priešakinės sargybos Juzefo Bieliako pulkas. Protėvių mundurų rekonstrukcijos ėmėsi Kauno ir Vilniaus Lietuvos totorių bendruomenių nariai, vadovaujami Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininko Kęstučio Šafranavičiaus. Bendruomenės nariai pasisiūdinę šešis mundurus: tris geltonos spalvos – pirmojo priešakinės sargybos pulko, kitus tris tamsiai žalios spalvos – Mustafos Achmatovičiaus pulko. Su tokiais mundurais mūsų protėviai narsiai kovėsi gausiuose mūšiuose dėl LDK laisvės ir nepriklausomybės ir dalyvavo T. Kosciuškos sukilime. Labai viliamės, kad ši graži iniciatyva rekonstruoti Lietuvos totorių karinių junginių mundurus sulauks reikiamo susidomėjimo bendruomenėje, ypač tarp Lietuvos totorių jaunimo.

Dėkojame Lietuvos totorių karo istorijos klubo entuziastams: klubo vadovui

K. Šafranavičiui, nariams dr. Adui Jakubauskui, Danieliui Dzenajavičiui, Elminui Jakubauskui, Jonui Ridzvanavičiui (jaunesniajam), Ernestui Gaidukevičiui.

Renginio iniciatoriai ir dalyviai pabrėžė, kad Lietuvos totorių dalyvavimas mūšio inscenizacijoje buvo reikšmingas.

*„LT“ informacija
Panaudota Daivos Baronienės
medžiaga*



Mūsų jaunimas Deltuvos mūšio inscenizacijoje

Kauno Tuhan-Baranauskai (arba Tugan-Baranauskai)

ALIS VILČINSKAS, Londonas

Motiejus Tuhan-Baranauskas gimė Adamonyse apie 1868. Vedė Zofiją Bagdanavičaitę, gimusią 1890 Bazoruose. Išaugo šeši vaikai: Jonas (gimė Adamonyse 1908), Steponas (Stepas – gimė Adamonyse 1910), Marija (Marytė – gimė Kaune 1911), Elena (gimė Kaune 1914), Tamara (gimė Kaune 1918) ir Aleksandras (gimė Kaune 1920). Kaune turėjo nuosavus namus Gardino gatvėje (dabar Puodžių g.), kuriuose apsigyveno 1910 m. lapkričio mėnesį.

Elena 1935 m. ištėkėjo už Juozo Vilčinsko. 1938 m. gimė sūnus Aleksandras (Alis). Juozas Vilčinskas buvo vandentiekio inžinierius ir iki 1944 m. dirbo Kauno miesto savivaldybėje. Mirė 1992 m. Londone, palaidotas Raižiuose šalia tėvo Samuelio ir sesers Marytės.

Tuhan-Baranauskų jauniausias sūnus Aleksandras žuvo 1941 m. birželio 23 d. keldamas Lietuvos trispalvę Kauno jachtklube. Palaidotas šalia Kauno mečetės buvusiose totorių kapinėse (dabar parkas, kuriame jo palaikai vis dar guli).

Artėjant rusams, 1944 m. liepos 9 d. iš Kauno išvažiavo Zofija Tuhan-Baranauskienė, Stepas ir Jonas Tuhan-Baranauskai, Marytė Tuhan-Baranauskaitė, Juozas, Elena ir Alis Vilčinskai. Kaune pasiliko Motiejus (1946 m. mirė). Šeima važiavo į Vieną (Austriją), kur gyveno ir mokėsi Tamara. Vienoje visi išbuvo iki 1945 m. vasario 20 d., kai vėl artėjo rusai.

Iš Vienos visa giminė traukiniu iškeliavo į Italiją ir atvyko į Milaną 1945 m. kovo 16 d. Balandžio 29 d. į Milaną įžengė aliantų kariuomenė. Britų kariuomenės sudėtyje buvo Antrasis lenkų korpusas (generolo Anderso vadovaujamas). Marytė, Tamara ir Stepas stojo į lenkų korpusą (visi Tuhan-Baranauskai laisvai kalbėjo lenkiškai). 1946 m. pavasarį kiti šeimos nariai

persikėlė į pabėgėlių stovyklą Barletoje, Adrijos jūros pakrantėje. Kariuomenėje Marytė baigė medicinos sesers mokslus.

Karui pasibaigus Antrasis lenkų korpusas ir šeimos buvo perkeltos į Britaniją, kur korpusas buvo demobilizuotas. Tuhan-Baranauskai ir Vilčinskai atvyko į Angliją 1946 m. vasarą. Perėję įvairias pabėgėlių stovyklas 1947 m. persikėlė gyventi į Londoną.

Marytė ir Tamara po demobilizacijos bendravo su lenkais ir abi ištekojo už lenkų. Marytė – už kilusio iš Lietuvos Ferdinando Bohdanovičiaus, Tamara – už Wiesławo Lasockio iš Ciechanuvo.

Marytė ir Ferdinandas Bohdanavičiai išaugino sūnų Henriką. Sūnus Londono universitete baigė chemijos mokslus, vedė Anglijoje gimusią lenkaitę Iwoną Tarandzio, turi dukrą Joaną ir sūnų Aleksą. Abu vaikai baigė universitetus: Joana – verslo mokslus Yorke, Aleksas – aeronautiką Durhame. Ferdinandas mirė 1978 m., palaidotas Londone. Marytė ir Henrikas su žmona gyvena Velse, jaunimas – Londone.

Tamara ir Wiesławas Lasockai išaugino sūnų Ludeką. Ludekas baigė geologijos mokslus Londono universitete, vedė lenkaitę Malgožatą Kłoczowską, išaugino dukrą Aną ir sūnus Janą ir Tomą. Dukra baigė gamtosaugos mokslus Readingo universitete ir pedagogiką Londone, vyresnysis sūnus – politikos mokslus Londono universitete, jauniausiasis – informatiką Norwicho universitete. Wiesławas mirė, palaidotas Varšuvoje. Tamara gyvena Vakariniėje Anglijoje, Ludekas su šeima – Londone.

Jonas ir Stepas Tuhan-Baranauskai liko viengungiai. Jonas apie 1956–1958 m. gyveno Kanadoje, bet grįžo į Londoną, kur mirė 1987 m.. Stepas mirė 1997 m., palaidotas Brookwoode (už Londono) musulmonų kapinėse. Brookwoode taip pat palaidotos Sofija Tuhan-Baranauskienė (mirė 1973 m. Londone) ir Elena Vilčinskienė (mirė 2001 m. Londone).

Vilniuje lankėsi įžymaus chemiko Osmano Achmatovičiaus sūnūs

Š. m. birželio mėn. 13–15 d. Vilniuje lankėsi Osmanas ir Selimas Achmatovičiai, žymaus organinės chemijos profesoriaus, Lenkijos totorių visuomenės veikėjo Osmano Achmatovičiaus sūnūs. Achmatovičiai – viena seniausių ir garbingiausių Lietuvos totorių giminė (herbas Kotwica). Šios giminės protėvis Mustafa Achmatovičius buvo LDK kariuomenės pulkininkas, išgarsėjęs kovose su caro kariuomene 1792 m., T. Kosciuškos sukilimo dalyvis. Osmano ir Selimo Achmatovičių senelis, teisininkas Aleksandras Achmatovičius 1918 m. buvo Krymo Liaudies Respublikos teisingumo ministras M. Sulkevičiaus ministrų kabinete, 1928–1930 m. – Antrosios Lenkijos Respublikos senatorius, parašė darbų civilinės ir Šariato teisės klausimais. Jo sūnus Osmanas Achmatovičius 1928 m. tapo chemijos mokslų daktaru, stažavosi Oksfordo universitete. 1933 m. Vilniaus universitete jis apgynė habilituoto daktaro disertaciją, tapo profesoriumi. 1935 m. buvo išrinktas šio universiteto Farmakologijos fakulteto dekanu. 1945 m. dalyvavo kuriant Lodzės politechnikos institutą. Tuo pat metu padėjo kurti Chemijos fakultetą ir ėmė vadovauti Organinės chemijos katedrai. 1948 m. jis tapo Lodzės politechnikos instituto rektoriumi. Jam vadovaujant įkurtas Maisto chemijos fakultetas. Osmano Achmatovičiaus (vyresniojo) pastangomis institute sukomplektuota viena geriausių Lenkijoje chemijos bibliotekų. 1992 m. jai suteiktas profesoriaus vardas.

Osmano Achmatovičiaus sūnūs Osmanas Achmatovičius (jaunesnysis) ir Selimas Achmatovičius taip pat žinomi Lenkijos chemikai. Osmanas Achmatovičius (jaunesnysis)



LTBS pirmininkas Adas Jakubauskas susitikime su Osmanu ir Selimu Achmatovičiais

(g. 1931) – profesorius, Achmatovičiaus reakcijos atradėjas, Selimas Achmatovičius (g. 1933) – chemijos mokslų daktaras.

Osmanas ir Selimas Achmatovičiai lankėsi Vilniuje, kuriame gimė ir gyveno iki Antrojo pasaulinio karo. Taip pat apsilankė Bergališkėse (dab. Ašmenos raj., Baltarusijos Respublikos teritorija), kur šeimai nuo XVIII a. priklausė dvaras.

III Kauno šachmatų federacijos Garbės prezidento Romualdo Makavecko greitųjų šachmatų turnyras įvyko per „Kauno dienų“ šventę

JONAS RIDZVANAVIČIUS

III Kauno šachmatų federacijos Garbės prezidento Romualdo Makavecko greitųjų šachmatų turnyras vyko 2009 m. gegužės 23 d. per „Kauno dienų“ šventę. Tuo pačiu metu per Druskininkų miesto šventę taip pat buvo pravestas šachmatų turnyras, todėl Kaune nedalyvavo Alytaus, Druskininkų, Lazdijų, Marijampolės šachmatininkai. Be to, Šiauliuose tą pačią dieną vestame praėjusio garsaus Lietuvos šachmatininko R. Survilos memoriale dalyvavo Šiaulių, Panevėžio ir daug Vilniaus šachmatininkų. Mūsų turnyre dalyvavo 54 dalyviai iš Kauno, Jonavos, Kėdainių, Vilniaus, Klaipėdos. Tai šiek tiek mažiau nei pernai (65 šachmatininkai), bet pakankamai daug. Įdomu tai, jog atvyko vienas šachmatininkas lietuvis, gyvenantis Ispanijoje, ten įgijęs tarptautinį reitingą ir laikinai atvykęs į tėvynę.

Turnyre dalyvavo du tarptautiniai meistrai, du FIDE meistrai, 20 šachmatininkų su tarptautiniais reitingais. Gaila, kad mūsų totorių buvo tik trys. Šį kartą negalėjo dalyvauti nemėžiškiai, kurie tą dieną lankėsi Bohonikuose vykusiame vietos totorių renginyje.

Per atidarymo ceremoniją trumpai renginį pristatė turnyro organizatorius Jonas Ridzvanavičius. Jis suteikė žodį renginio rėmėjui Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkui Kęstučiui Šafranavičiui, kuris trumpai papasakojo apie Kauno totorių bendruomenę, jos



Žaidimo metu: pirmame plane – Vytautas Gailiūnas ir FIDE sporto meistras Mindaugas Genutis

veiklą, renginius, palinkėjo dalyviams sėkmės būsimose kovose. Pirmininkas pasakė, jog totorių bendruomenė kiekvienais metais remia tokių renginių. Toliau kalbėjusi Romualdo Makavecko auklėtinė KPI absolventė šachmatininkė Margarita Arlauskaitė-Baliūnienė pasidalijo prisiminimais apie savo dėstytoją, kursorių, docentą R. Makavecką, su kuriuo daug bendravo tiek universitete, tiek šachmatų varžybose, ypač kai atstovavo KPI šachmatų rinktinei, kuriai vadovavo Romualdas.

Pirmąją vietą užėmė ir pernykščių metų laimėjomą pakartojo tarptautinis sporto meistras iš Jonavos Aidas Labuckas, surinkęs 8 taškus iš 9 galimų. Jam buvo

įteikta atminimo taurė, 1-osios vietos medalis ir piniginis prizas. Antras buvo FIDE sporto meistras kaunietis Mindaugas Genutis, iškovojęs 7 taškus. Trečia–šeštąja vietomis pasidalijo tarptautinis sporto meistras kaunietis Kęstutis Kauras, vilnietis Laimonas Ratkus, kauniečiai Justinas Stojanas ir Vidmantas Einikis. Visi jie surinko po 6,5 taško. Tokia tvarka jie išsirikiavo pagal papildomus rodiklius – vidutinį ir pilną Buchgolco koeficientą. Septintąją–aštuntąją prizinėmis vietomis pasidalijo Kauno vaikų šachmatų sporto mokyklos treneris Gintautas Petraitis ir klaipėdietis Darius Babrauskas (6 taškai). Visi aštuoni dalyviai buvo apdovanoti prizais. ►



Turnyro nugalėtojas tarptautinis sporto meistras Aidas Labuckas (viduryje) su vyr. teisėju Jonu Ridzvanavičium (kairėje) ir Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininku Kęstučiu Šafranavičium



Geriausias senjoras – Danielius Makulavičius

► Buvo įteikti ir papildomi prizai ir medaliai. Moterų (mergaičių) grupėje pirmoji buvo patyrusi šachmatininkė, šių metų Lietuvos moterų šachmatų pirmenybių dalyvė, kaunietė moksleivė Brigita Laurušaitė, antroji – moksleivė Miglė Lepeškaitė. Tarp senjorų pirmasis buvo sėkmingai žaidęs mūsiškis Danielius Makulavičius, antrasis – kaunietis Vytautas Gailiūnas. Jaunuolių iki 18 metų grupėje pirmasis buvo Titas Stremavičius, antrasis – Vytautas Simanaitis. Žaidėjų, neturinčių tarptautinio reitingo, grupėje pirmasis buvo kaunietis Antanas Mašanauskas, antrasis – taip pat kaunietis Juozas Tuinyla.

Įdomu tai, kad turnyre aukščiausią tarptautinį reitingą (2333) turintis kėdainiškis Andrius Macionis turėjo tenkintis tik 12-ąją vietą.

Nugalėtojai buvo apdovanoti prizais bei medaliais, kuriuos įteikė Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Šafranavičius ir turnyrui teisėjavę Jonas Ridzvanavičius bei Algirdas Rauduvė.

Visi dalyviai buvo pakviesti dalyvauti IV tokiaame turnyre kitais metais.

Paminėta Valstybės diena

2009 m. liepos 6-ąją jau aštuonioliktą kartą oficialiai paminėta Valstybės – Mindaugo karūnavimo diena. Mindaugas laikomas Lietuvos vienytoju. Jis buvo pirmasis ir vienintelis Lietuvos karalius, kuris su kaimyninėmis valstybėmis stengėsi ne tik kariauti, bet ir palaikyti diplomatinius santykius.

Šiais metais liepos 6-ąją renginiai Vilniuje prasidėjo vidurdienį valstybės vėliavos pakėlimo ceremonija ir Prezidento V. Adamkaus kalba S. Daukanto aikštėje. Lietuvos valstybės ir istorinės vėliavų pakėlimo ceremonijoje S. Daukanto aikštėje dalyvavo Vilniuje viešintys užsienio šalių vadovai.

Valstybės dienos ir Lietuvos vardo tūkstantmečiui skirtose vėliavų pakėlimo iškilnėse dalyvavo visų Lietuvos regionų – Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos ir Suvalkijos atstovai.

Ceremonijos pabaigoje nuaidėjo trys istorinio pabūklo salvės, skirtos karaliui Mindaugui, Lietuvos valstybei ir Lietuvos vardo tūkstantmečiui. Jas originalia XVIII a. patranka iššovė Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus nariai, vadovaujami Arvydo Pociūno. Lietuvos totoriams ceremonijoje su atkurtomis I priešakinės sargybos pulko uniformomis atstovavo Kęstutis Šafranavičius ir dr. Adas Jakubauskas.

Prezidento rūmų perdavimo ceremonija

2009 m. liepos 12 d. Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus nariai dalyvavo Prezidento rūmų, esančių Vilniuje, Daukanto aikštėje, perdavimo naujai valstybės vadovei Daliai Grybauskaitei ceremonijoje. Šįkart originalia XVIII a. patranka buvo iššautos trys pabūklo salvės, skirtos Lietuvai Tėvynei, valstybei bei jos žmonėms ir naujai Prezidentei.

Lietuvos totoriams ceremonijoje su atkurtomis I priešakinės sargybos pulko uniformomis atstovavo Kęstutis Šafranavičius ir dr. Adas Jakubauskas.

„LT“ informacija

Kaune įvyko knygos pristatymas

Spalio 5 dieną, pirmadienį, Kauno įvairių tautų kultūrų centre įvyko knygos „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ pristatymas miesto visuomenei. Stimulus šiam įvykiui buvo centro projektų vadovės Ingos Zinkevičiūtės klausimas: kada gi pagaliau pristatysite knygą Kaunui? Beliko tik susitarti dėl renginio laiko.

Knygos prezentaciją trumpa įžangine kalba pradėjo Kauno įvairių tautų kultūrų centro direktorius Dainius Babilas. Leidinio „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ bendraautorai dr. Adas Jakubauskas ir Galimas Sitdykovas susirinkusius literatūros mėgėjus supažindino su pagrindinėmis veikalo išleidimo problemomis ir motyvais. Knygos aptarime dalyvavo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius Arvydas Pociūnas, Kauno miesto savivaldybės Kultūros komiteto pirmininkas dr. Raimundas Kaminskas, laikraščio „Lietuvos totoriai“ atsakingasis sekretorius doc. dr. Jonas Ridzvanavičius, gydytoja Birutė Aldona Žalnierauskienė, žurnalistė, knygų leidybos specialistė Perpetua

Dumšienė, G. Deržavino rusų literatūros klubo narys Jurijus Malkovas, Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Zenonas Šafranavičius.

Kalbėjusieji pažymėjo ypatingą knygos svarbą Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos, Rusijos ir kitų šalių totorių istorijai. Buvo išsakytos vertingos pastabos dėl knygos turinio ir struktūros gerinimo, kurios autorių bus apsvaistytos rengiant kitą knygos leidimą.

Renginį puikiai atliktomis totorių liaudies dainomis papuošė dainininkės kaunietė Rima Kazėnienė ir vilnietė Almira Trakšlienė.

Knygos „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ pristatymas Kaune svarbus tuo, kad šiame mieste knyga buvo parengta spaudai ir išvydo pasaulį. Knygos bendraautorai už knygos redagavimą ir maketavimą padėjo Jureitai Valentienai, Emilijai Golovanovai, UAB „V3 studija“ bendradarbiui Valentinui Kiauleikiui, už puikią poligrafiją – Kauno spaustuvės AB „Aušra“ darbuotojams.

Atidaryta paroda „Daugiataučio Kauno paveldas“

Rugsėjo 22 d. Kauno miesto muziejuje buvo atidaryta paroda „Daugiataučio Kauno paveldas“, kuri kaip sudėtinė dalis įėjo į programą „Europos paveldo dienos 2009. Istoriją kuriamo kartu“.

Parodoje savo ekspozicijas pristatė armėnų, žydų, totorių, latvių, ukrainiečių ir rusų bendruomenės. Jos demonstravo įvairius savo bendruomenių gyvenimo bei kultūros akcentus.

Kauno apskrities totorių bendruomenė savo ekspozicijoje demonstravo keletą nuotraukų ir paveikslų iš savo protėvių karinės praeities, nuotraukas iš Kauno karo istorijos klubo veiklos, atkurtą IV priešakinės sargybos (Beliako) pulko kario uniformą, senovinę kario (ulono) ietį, keletą knygų LDK totorių tematika,

tarp jų knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“, išleistą š. m. liepos mėnesį, senovinę rankraštinę maldaknygę (chama-ilą), asmeninę Kęstučio Šafranavičiaus sukaupą Aukso Ordos numizmatiką ir sidabrinę monetą, išleistą totorių apsigyvenimo LDK teritorijoje 600 metų jubiliejui paminėti.

Kiekvienos bendruomenės atstovai papasakojo gausiai susirinkusiems svečiams apie pristatomą savos bendruomenės ekspoziciją.

Po to įvyko bendruomenių saviveiklos koncertas, kurio metu pasirodė žydų, totorių ir rusų bendruomenių saviveiklininkai. Kauno totoriams atstovavo Rima Kazėnienė, kuri padainavo keletą totorių liaudies dainų.

„LT“ informacija

Renginiai Sokulkoje ir Krušynianuose

DR. ADAS JAKUBAUSKAS

2009 m. rugpjūčio 7–10 dienomis Sokulkoje įvyko XI tarptautinė žinių apie totorius vasaros konferencija, vietos totorių vadinama „akademija“. Šiųmetis renginys buvo skirtas totorių apsigyvenimo Palenkėje 330 metinėms paminėti. Jis sulaukė daugybės svečių iš Lenkijos ir užsienio. Kaip ir kiekvienais metais renginį organizavo Juzefas Konopackis – Sokulkos muziejaus direktorius. Jau tradicija tapo, kad Sokulkos „akademijoje“ dalyvauja p. A. Melecho vadovaujamas kolektyvas „Alije“. Renginyje taip pat lankėsi Keturiasdešimt Totorių, Nemėžio bei Vilniaus totoriai – per 50 žmonių, kuriuos subūrė Keturiasdešimt Totorių bendruomenės pirmininkė Fatima Buinovska.

Rugpjūčio 7 d. įvyko mokslinė–praktinė konferencija, į kurią susirinko mokslininkai orientalistai ir sociologai iš Krokuvos Jogailos bei Bialystoko universitetų. Konferencijai pasibaigus, šalia Sokulkos muziejaus atidengta paminklinė lenta, skirta totorių apsigyvenimui šiose žemėse paminėti. Tos pačios dienos popietę renginio dalyviai nuvyko į Bialystoką, kur garsaus lenkų skulptoriaus Alfonso Karno muziejuje buvo atidaryta rytietiško kilimų ir maldos kilimėlių paroda. Vakare Sokulkos kino teatre galima buvo pasižiūrėti istorinį filmą apie Čingischaną, o centrinėje miesto aikštėje dalyvauti koncerte bei ugnies šou.

Rugpjūčio 8 d. Sokulkos centrinėje aikštėje šurmuliavo amatininkų turgus, kuriame atskira palapinė buvo suteikta dalyviams iš Lietuvos. Kol vyko turgus, čia pat miesto aikštėje koncertavo



Renginio dalyviai prie atidengtos memorialinės lentos 330 totorių apsigyvenimo Palenkėje metinėms paminėti

saviveiklininkai iš įvairių šalių: Lietuvos, Baškirijos, Kurdistanas... Taip pat pasirodė baltarusių, karaimų, romų, bosnių kolektyvai. Vakare įvyko susitikimas su žymiuoju lenkų režisieriumi Jerzy Hofmanu. Po susitikimo su šiuo įstabiu žmogumi visi galėjo pasižiūrėti jo garsų filmą „Potop“ (Tvanas) pagal rašytojo H. Senkevičiaus romaną.

Renginio pabaigoje – rugpjūčio 9 dieną konferencijos dalyviams bei miesto gyventojams buvo pademonstruotas spalvingas reginys – totorių ir kazokų mūšio inscenizacija bei parodomosios šaudymo iš mongoliškų lankų rungtys.

Panašus renginys – II Lenkijos totorių kultūros ir tradicijų festivalis rugpjūčio 15 d. vyko Krušynianuose. 13 valandą jis prasidėjo azanu – kvietimu maldai. Maldą iš Krušynianų mečetės pirmą kartą Lenkijos televizijos istorijoje rugpjūčio 30 d. transliavo palydovinė televizija „Religia tv“. Į Krušynianus



Režisierius Jerzy Hofmanas

suvažiuo daugybė dalyvių – daugiausia lenkų, besidominčių Lenkijos totorių kultūra. Į renginį atvyko totorių iš Vilniaus ir Kauno. Kauniečiams vadovavo Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas.

Kiekvienas renginio dalyvis galėjo ►



Krušynianų mečetė



Krušynianų mečetės vidus

Tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės totoriai: kalba, istorija ir kultūra“

2009 m. rugsėjo 10–11 d. Torunės M. Koperniko universitete įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės totoriai: kalba, istorija ir kultūra“, kurią organizavo prof. habil. dr. Czesławas Łapiczius.

Konferencijoje dalyvavo mokslininkai, tyrinėjantys senuosius LDK totorių rankraščius, istoriją, kultūrą bei papročius. Šio mokslininkų sambūrio garbės svečias buvo Maciejus Konopackis, žymiausias pokario totorių istorijos ir kultūros tyrinėtojas. Laudaciją jo garbei „Maciejus Musa Konopackis – Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės totorių kultūros tyrinėtojas ir propaguotojas“ perskaitė prof. Czesławas Łapiczius. Plenariniame posėdyje konferencijos da-

lyvius sveikino Torunės M. Koperniko universiteto prorektorė habil. dr. Danuta Janicka bei Lietuvos Respublikos garbės konsulas Torunėje Jerzys Bańkowski.

Iš Lietuvos konferencijoje dalyvavo prof. habil. dr. Sergejus Temčinas, doc. dr. Galina Miškinienė ir dr. Adas Jakubauskas. Per dvi konferencijos dienas buvo išklausti šie pranešimai: Lenkijos muftijaus Tomaszo Miśkiewicziaus (Bialystokas) „Totoriai – musulmonai Lenkijoje šiandien“, prof. Selimo Chazbijewicziaus (Olštynas) „Lenkijos ir Lietuvos totorių islamas“, dr. Ado Jakubausko (Vilnius) „Vilniaus totoriai“, Natalijos Daniliuk (Simferopolis) „Islamas Ukrainoje“, prof. Henriko Jankovskio (Poznanė) „Totorių įvardijimas

senuosiuose dokumentuose“, dr. Stanislavo Dumino (Maskva) „LDK totorių genealoginės tradicijos ir šeimų legendos“, prof. Tadeuszo Majdos (Varšuva) „Lietuvos ir Lenkijos totorių rašytinės kalbos osmanizacija“, doc. dr. Galinos Miškinienės ir prof. hab. dr. Sergejaus Temčino (Vilnius) „Lietuvos ir Lenkijos totorių rankraščių tyrinėjimo perspektyvos“, mgr. Iwonos Radziszewskos (Torunė) „Magiškos praktikos, aprašytos LDK totorių chamailuose“, dr. Andrzejiaus Drozd (Poznanė) „Kitabų tyrinėjimo metodologinės problemos“, dr. Michailo Tarelkos (Minskas) „Korano rankraščiai 1682–1692 m. Nauji atradimai“, dr. Irinos Synkovos (Minskas) „Žiniuoniški tekstai LDK totorių raštijoje“, dr. Olgos Starostinos (Vitebskas) „Orientalizmai Jano Lebiezio XVIII a. kitabe“, dr. Krisztinos Dufalos (Budapeštas) „Jakubo Chasienevičiaus 1840 m. knygos turinys“, prof. Cz. Łapicziaus (Torunė) „Korano citatos Juzefo Sobolevskio knygoje „Paaiškinimai apie mahometonų religiją“, Joanos Kamińskos-Kulwickos (Torunė) „Pagoniškų dievų įvardijimas LDK totorių raštijoje ir Korano vertimuose, kaip islamo ir krikščionybės interferencijos pavyzdys“.

Konferencijos metu autoriai pristatė paskutiniuosius metais išėjusius leidinius apie Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos totorius.

Konferencijos pranešimų medžiagą planuojama išleisti atskiru leidiniu.

„LT“ informacija



Prof. Czesławas Łapiczius, tarptautinės konferencijos organizatorius



Konferencijos Garbės svečias Maciejus Konopackis

▶ rasti užsiėmimą: moterims buvo pademonstruota totoriško skanėsto „Perkačevniko“ gamyba, besidomintiems arabų raštu – kaligrafijos pamoka, buvo galima pajodinėti arkliu, pašaudyti iš lanko. Muzikos mėgėjai galėjo pasiklausyti totoriško ir lenkiško folkloro. Koncerte taip pat dalyvavo kolektyvas „Enze“ iš Baškirijos, dainininkė iš Mongolijos, Lenkijoje labai populiarius folkroko kolektyvas „Czeremszyna“, Bialystoko bendruomenės kolektyvas „Bunczuk“. Žiūrovų dėmesį patraukė profesionalus pilvo šokių kolektyvas „New Belly“, savo eiles susirinkusiems skaitė totorius poetas Musa Czachorowski. Renginio organizatorė ir įkvėpėja – totorių kultūros propaguotoja Dženeta Bogdanowicz.



Šaudymo iš mongoliško lanko rungtis

Nuoširdžiai sveikiname

Fatimą Šantrukovą su gražiu 70 metų jubiliejumi. Žmogaus gyvenimas matuojamas ne metais, o nuveiktais darbais. Jų padarėte daug ir gerų. Skubantys metai neatneša džiaugsmo, ramybės, namų šilumos. Linkime Jums sveikatos ir ilgo gyvenimo!
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

*Reikia būti geram, kad mylėtų.
Reikia būti tyram, kad tikėtų.
Reikia būti ugnim, kad per lietų
Pas Tave sušilt skubėtų.*

Liusę Gaidukevičienę garbingo jubiliejaus proga sveikina
Varėnos totorių bendruomenė.

Šešiasdešimtojo gimtadienio proga sveikiname

Liusią Gaidukevičienę. Jubiliejaus proga leiskit palinkėti, kad gražūs būtų žmonės, su kuriais bendraujate, kad visada būtų namai, kuriuose Jūsų labai lauktų. Tegul gyvenimas Jums atneša vien tik džiaugsmą.
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Nuoširdžiai sveikiname **Emirą Šabanovičių** 80 metų jubiliejaus proga.

Šios gražios ir prasmingos sukakties proga linkime Jums sveikatos. Tegul kiekviena diena Jums neša sėkmę, džiaugsmą ir kuo geriausią nuotaiką!
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Keturiasdešimt Totorių kaimo bendruomenės taryba sveikina:

Sofiją Vilčinską 75 metų jubiliejaus proga,
Mustafą Milkamanovičių 65 metų jubiliejaus proga,
Mustafą Ščuckį 65 metų jubiliejaus proga,
Suleimaną Safarevičių 60 metų jubiliejaus proga,
Fatmą Safarevič 60 metų jubiliejaus proga,
Mariją Jakubauskienę 50 metų jubiliejaus proga,
Rozaliją Monkevič 50 metų jubiliejaus proga,
Tatjaną Jakubovską 50 metų jubiliejaus proga,
Ivaną Poltarakevičių 45 metų jubiliejaus proga,
Romaną Šantrukovą 45 metų jubiliejaus proga.

Mirus **Adomui ASANAČIUI**, nuoširdžiai užjaučiame žmoną Validą ir sūnų Damirą.
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl Rozalijos BAGDANAČIENĖS mirties reiškiamo užuojautą vyrui Danieliui Bagdanavičiui, dukroms Violetai Jakubauskienei ir Liucijai Kalkauskienei.
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Mirus **Stepui ASANAČIUI**, nuoširdžiai užjaučiame žmoną Mariją ir artimuosius.
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Keturiasdešimt Totorių kaimo bendruomenė reiškia užuojautą:
Chadydžai Šabanovič ir artimiesiems dėl **Ibragimo ŠABANOČIAUS** mirties;
Fatimai Šantrukovai ir artimiesiems dėl **Petro ŠANTRUKOVO** mirties;
Marijai Asanavičienei bei artimiesiems dėl **Stepono ASANAČIAUS** mirties;
Bronislavui Ščuckiui dėl žmonos **Azymos ŠČUCKAJOS** mirties;
Tanzilijai Šabanovič dėl **sūnaus Mustafos** mirties;
Aleksandro Ščuckio ir Rozalijos Monkevič šeimoms dėl **motinos Leilos** mirties.

Reiškiamo gilią užuojautą Danieliui Bagdanavičiui, Liucijai Kalkauskienei ir Violetai Jakubauskienei dėl mylimos žmonos ir mamytės mirties.
Emilija ir Juozas Jakubauskai

Nuoširdžiai užjaučiame Danielių Bagdanavičių, Violetą Jakubauskienę ir Liuciją Kalkauskienę, mirus mylimai žmonai ir mamai. Per anksti ją pasiglemžė mirtis.
Rozalija ir Adas Jakubauskai

Reiškiamo gilią užuojautą Tamarai Stašienei dėl brolio **Jono Asanavičiaus** mirties.
Varėnos rajono totorių draugija

2009 m. gegužės 20 d. eidama 95 metus mirė **Rozalija VILČINSKAJA**, gimusi 1910 m. sausio 27 d. **Rozalija Vilčinskaja** buvo ilgamečio Nemėžio imamo Ibragimo Vilčinskio žmona. Ji išaugino vieną dukrą ir tris sūnus (vienas jų – dabartinis Nemėžio mečetės imamas), sulaukė 8 anūkų, 15 proanūkių ir 6 proproanūkių. Gerbiamos **Rozalijos Vilčinskajos** mirtis yra didelė netektis Nemėžio totorių bendruomenei. Jos artimiesiems reiškiamo gilią užuojautą. **Rozalija Vilčinskaja** visada liks aukštos moralės pavyzdys mums ir ateinančioms kartoms.

Nemėžio totorių bendruomenės taryba

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,
LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt
www.tbn.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ (8 617) 18 962,
el. p. g.sitdykov@ubig.lt

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ 8 682 72 328

Atsakingasis sekretorius: Jonas Ridzvanavičius ☎ (8 37) 73 68 02

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė ☎ (8 37) 22 73 26

Tikėjimo klausimai: Romas Jakubauskas ☎ 8 674 17 710

Kultūros paveldas: Galina Miškinienė ☎ 8 615 10 166

Vertėjai: Ernestas Jakubauskas ☎ 8 618 28 986

Tatjana Čachorovska ☎ 8 680 76 115

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. 577. Tiražas – 600 egz.